БҮГҮ ЧУРТТАРНЫҢ ПРОЛЕТАРИИЛЕРИ, КАТЫЖЫҢАР!

ШЫН

КПСС-тиҢ ТЫВА ОБКОМУНУҢ, ҚЫЗЫЛ ХООРАЙ КОМИТЕДИНИҢ БОЛГАШ АЖЫЛЧЫ ЧОННАРНЫҢ ДЕПУТАТТАРЫНЫҢ ОБЛАСТЬ СОВЕДИНИҢ ОРГАНЫ

1925 чылда үндезилетиптинген.

1952 октябрь 18 СУББОТА № 204 (2634)

ӨРТЭЭ 20 КОП.

БистиҢ партиявыстың күжү болза, ниитилел хөгжүлдезиниҢ хоойлуларының билишкини-биле ооҢ чепсегленгенинде болгаш бодунуҢ ажыл-чорудулгазынга марксизм—ленинизмниҢ революстуг теориязын удуртулга болдуруп турарында болур.

(эш Н. С. ХрушевтуҢ илеткелинден).

Бүгү-ЭвилелдиҢ Коммунистиг (большевиктер) партиязының XIX съездизи

ВКП(б)-НИҢ УСТАВЫНГА ӨСКЕРИЛДЕЛЕР

ВКП(б) ТК-ның Секретары эш Н. С. ХрущевтуҢ илеткели

Эштер!

Коммунистиг партияның удуртулгазы-биле совет улус Ада-чурттуҢ дайынынга болдуҢ маадырлыг демисели-биле улуг социалистиг чаалап алыышкыннарны камгалап алган болгаш бүгү-делегей ужур-дузалыг тиилелгени чедип алган. Дайын сөөлүндеги чылдарда бистиҢ Төрээн чуртувустуҢ ажылчы чоннары бодунуҢ кызымаккай чогаадыкчы күш-ажылы-биле ажыл-агыйның тайбың тургузуушкунунуҢ дөрткү беш чыл планының чедиишкинниг күүселдезин хандырып шыдаан болгаш ажыл-агый, эртем болгаш культураның бүгү адырларынга улуг-улуг чедиишкиннерни чедип алганнар. Экономиканың өзүлдези-биле кады улус массаларның материалдыг чаагай байдалы болгаш культурлуг деҢнели чайгылыш чок бедип турар.

Тиилелгелер болгаш чедиишкиннер болза, коммунистиг партияның шын политиказының, Ленинчи-Сталинчы Төп КомитеттиҢ, бистиҢ ынак баштыҢчывыс болгаш башкывыс эш Сталинның мерген удургулгазының түҢнели болган. **(Динмиттиг, үр адыш часкаашкыны).**

БистиҢ чуртувустуҢ шак ол чедиишкиннери болза, партия массаларның иштинге генийлиг сталинчы баш бурунгаргы айтыышкыннарны амыдыралга боттандырар талазы-биле улуг организакчы ажылды могаг чокка чорудуп келгениниҢ ачызы-биле чедип алдынган. Коммунистиг партияның организакчы ажылы дайынның кадыг дошкун чылдарында совет кижилериҢ бүгү күжениишкиннерин дайзынны чылча-шавларынче болгаш дайын сөөлүндеги үеде улус ажыл-агыйын дүрген катап тургузарының болгаш хөгжүдериниҢ, коммунистиг тургузуушкуннуҢ планнарын чедиишкинниг күүседиринга ниити сорулгазынче катыштырып, угландырып келген.

Совет кижилерге коммунизмче орукту марксизм-ленинизмниҢ улуг идеялары чырыдып турар. БистиҢ партиявыстың күжү болза, ниитилел хөгжүлдезиниҢ хоойлуларының билишкини-биле ооҢ чепсегленгенинде болгаш бодунуҢ ажыл-чорудулгазынга марксизм-ленинизмниҢ революстуг теориязын удуртулга болдуруп турарында болур.

«Совет ЭвилелиниҢ Ада-чурттуҢ Улуг дайынының дугайында» ном болуп тургустунган эш Сталинның чугаалары, «Марксизм болгаш дыл эртеминиҢ айтырыглары» дел эш Сталинның ажылы, идеология айтырыгларының талазы-биле Төп КомитеттиҢ шиитпирлери бистиҢ чуртувуста идея-кижизидилгелиг ажылга канчаар-даа аажок улуг ужур-дузалыг болуп турар.

«ССРЭ-де социализмниҢ экономнуг проблемалары» деп эш Сталинның ажылы марксизм-ленинизмниҢ теориязынга үнелеп четпес чаа салыышкын болуп турар. Эш Сталин болза, марксисчи-ленинчи эртемни чогаадыкчы байдал-биле хөгжүтпүшаан, партияны болгаш совет улусту амгы үедеги капитализмниҢ болгаш социализмниҢ экономнуг хоойлуларының характериниҢ дугайында, социализмден коммунизмче шилчилгени белеткээр байдалдарыҢ дугайында өөредиг-биле чепсеглеп турар.

Экономнуг айтырыгларның талазы-биле эш Сталинның ажылы болза, ооҢ өске ажылдары-биле база бир дөмей, коммунистиг ниитилелди тургузар талазы-биле сорулгаларны шиитпирлээринге, партияның кежигүннерин болгаш бүгү ажылчы чоннарны ленинизмниҢ өлүм чок идеяларын ёзугаар кижизидериниҢ херээнге кончуг улуг ужур-дузалыг болуп турар.

Ам совет улус коммунистиг ниитилелди тургузар талазы-биле ажылдарның улуг программазын амыдыралга боттандырары дээш демиселди чаа күш-биле калбартып чорудуп турар үеде, коммунистиг партияның угландырыкчы болгаш организакчы ролю, ооҢ организастыг болгаш идея-кижизидилгелиг ажылының ужур-дузазы улам-на бедиир.

Шын шугум бердинген, айтырыгның шын шиитпири бердинген соонда, ажыл-херектиҢ чедиишкини организастыг ажылдан, партияның шугумун амыдыралга боттандырары дээш демиселди организастаарындан хамааржыр деп эш Сталин өөредип турар.

БистиҢ мурнувуста турар сорулгалар болза, партия ажылының болгаш партия тургузуушкунунуҢ практиказынга өөренип көрдүнгеш турар ужурлуг улам-на бедик негелделерни партия организацияларының болгаш бүгү коммунистериҢ мурнунга салып турар.

БистиҢ партиявыс үениҢ байдалынга болгаш чаа сорулгаларга хамаарыштыр бодунуҢ ажылының методтарын үргүлчү болбаазырадып, партия тургузуунуҢ хевирлерин өскертип турар.

Партия болза, XVIII съездиниҢ үезинден бээр партия тургузуушкунунуҢ чаа дуржулгазы-биле байытынган, ынчангаш ону партияның Уставынга илергейлеп көргүскен турар ужурлуг. Эрткен съездиге хүлээп алдынган Уставта чамдык пунктулар эргижирээн болуп турар байдалды кичээп көөрү база чугула. ОоҢ-биле холбаштыр партияның Уставынга немелделерни болгаш өскерилделерни киирери чугула.

Партияның адының болгаш Уставка партияның кол сорулгаларын тодарадып айтырының дугайы

БистиҢ партиявыстың адын тодарадыының эргежок чугулазының өйү келген деп Төп Комитет санап турар. Бүгү-эвилелдиҢ Коммунистиг (большевиктер) партиязын моон сонгаар «Совет ЭвилелиниҢ Коммунистиг партиязы» деп адаары саналдатынып турар.

Партияның адын тодарадыры дараазында бодалдарны барымдаалаарга тааржып турар:

бирээде, партияның адын «Совет ЭвилелиниҢ Коммунистиг партиязы» дээри ең-не тодаргай болуп турар. БистиҢ чуртувуста башкарыкчы партия болуп турар партияның адын шак ынчаар адаары Совет ЭвилелиниҢ күрүне органнарының ады-биле улам-на дүгжүп турар;

ийиде, амгы үеде партияның коммунистиг болгаш большевикчи деп ийи дапкыр адын артырганының ажыы чок, чүге дээрге, «коммунист» болгаш «большевик» деп сөстер чаҢгыс утканы илередип турар.

Партияның адынга «большевиктер» деп сөстү немээни бистиҢ партиявыстың төөгүзүнге дыка улуг принципиалдыг ужур-дузалыг болуп келген. Революция мурнунда чылдарда, кажан партия Россияның Социал-демократтыг Ажылчын Партиязы деп адатынып турда, «большевиктер» деп сөстү немээни болза, меньшевиктерге удур, база пролетариатка өжээнниг өске-даа партияларга болгаш бөлүктерге удур, социалистиг революцияның тиилелгези болгаш пролетариаттың диктатуразы дээш эптеш чок демиселди чорудуп турган чаа хевириниҢ партиязынга, ленинчилериниҢ партиязынга хамааржып турарын айтып турган.

Октябрь революциязының сөөлүнде, VII съездиге бистиҢ партиявыс коммунистиг деп чаартындыр адатынган турда, ооҢ адынга «большевиктер» деп сөстү немээни артып калган, чүге дээрге, ол үгле бистиҢ чуртувустуҢ политиктиг амыдыралынга эвес, харын ооҢ кызыгаарларындан дашкаар-даа черлерге үүлзүнүүшкүнү алган турган.

«Коммунистиг» болгаш «большевикчи» деп партияның ийи дакпыр ады шак ынчаар тургустунган. «Коммунист» болгаш «большевик» деп сөстер кайызы-даа чаҢгыс утканы илередип турарын чугаалаан болгай мен. Бистер коммунистерни большевиктер деп адап чаҢыккан-даа болзувуса, ам партияның адынга, партияның Уставынга ийи дапкыр атты арттырганының ажыы чок боор, эштер.

ОоҢ ыңай, бирги параграфка Совет ЭвилелиниҢ Коммунистиг партиязының болгаш ооҢ кол сорулгаларының допчу тодарадылгазын мынчаар редакциялааны-биле бээр санал киирип турар:

«Совет ЭвилелиниҢ Коммунистиг партиязы болза, ажылчын аҢгының, күш-ажылчы тараачыннарның болгаш күш-ажылчы интеллигенцияның кижилериниҢ организастатынган бир-аай бодалдыгларның—коммунистерниҢ эки-туранын дайынчы эвилели болур.

Совет ЭвилелиниҢ Коммунистиг партиязы ажылчын аҢгының болгаш күш-ажылчы тараачыннарның эвилелин организастааш, 1917 чылда Октябрь революциязының түҢнелинде капиталистерниҢ болгаш помещиктерниҢ эрге-чагыргазын дүжүрерин, пролетариаттың диктатуразын организастаарын, капитализмни узуткаарын, кижини кижи мөлчүүр чорукту чок кылырын чедип алган болгаш социалистиг ниитилелди тургузарын хандырган.

Совет ЭвилелиниҢ Коммунистиг партиязының ам кол сорулгазы болза, социализмден коммунизмче чоорту шилчилгениҢ аргазы-биле коммунистиг ниитилелди тургузары, ниитилелдиҢ материалдыг болгаш культурлуг деҢнелин соксаал чок бедидери, ниитилелдиҢ кежигүннерин интернационализмниҢ болгаш бүгү чурттарның ажылчы чоннары-биле акы-дуҢмалышкы харылзааларны тургузарының ёзузунга кижизидери, дайзыннарның агрессчи хөделиишкиннериниҢ Советтиг Төрээн чурттуҢ идепкейлиг камгалалын бүгү хемчеглер-биле быжыглаары болур.»

Уставтың бирги парагравы хөлчок допчу, ындыг болза-даа, ханы утказының талазы-биле бистиҢ партиявыстың эрткен оруунуҢ улуг түҢнелерин илергейлеп турар болгаш ооҢ келир үедеги кол сорулгаларын тодаргайлап айтып турар. БистиҢ партиявыс бодунуҢ хүрээленин быжыглавышаан, революстуг шимчээшкинни чартык чүс чыл ажыг баштап чоруп турар. Сорулгазының тодазы-биле, тура-соруунуҢ болгаш чорудулгазының чаҢгыс эптии-биле катышкан партия болза, бир аай бодалдыгларның—коммунистериҢ кажангызындан-даа артык чаҢгыс аай дайынчы эвилели болуп турар, ону Уставтың киирип турар төлевилелинде быжыглап турар.

Партияның удуртулгазы-биле бистиҢ чуртувуска капиталистерниҢ болгаш помещиктерниҢ эрге-чагыргазын дүжүр октаан Октябрьчын социалистиг Улуг революциязы боттанган, ажылчын аҢгының болгаш тараачын чоннуҢ эвилели тургустунган болгаш быжыккан. Коммунистиг партия болза, ажылчыннарның болгаш тараачыннарның бирги социалистиг күрүнезин делегейге тургускан болгаш социалистиг ниитилелди тургузарын чедип алган. Шак ол бүгү-делегей ужур-дузалыг чаалап алыышкыннар Устав төлевилелиниҢ бирги парагравындан бодунуҢ илергейлээшкинин тыпканнар.

Коммунистиг партияның бүгү ажыл-чорудулгазы улуг сорулгага—социализмниҢ экономиказындан, өске, дээди экономикаже коммунизмниҢ экономиказынче үндезин шилчилгеге чугула баштайгы үүлдерни тургузуп турган, бистиҢ чуртувуска коммунизмни тургузарынга чагыртган. Коммунистиг ниитилелди тургузары Совет ЭвилелиниҢ улустарының боттуг сорулгазы болу берген. Коммунистиг партияның салып турар сорулгалары болза, совет кижилерни бешки беш чыл планын ажыр күүседири дээш, коммунизм тургузуушкунунуҢ чаа-чаа тиилелгелери дээш демиселче сорук киирип турар.

Кым партия кежигүнү болуп болурул

Коммунистиг партия болза, партия тургузуушкунунуҢ кол үндезин айтырыы болур партияга кежигүн болурунуҢ дугайында айтырыгны канчаар-даа аажок ужур-дузалыг ыылдыр көрүп турар. Партияның баштыҢчылары Ленин биле Сталин партияның хүрээленинин арыг болурунуҢ, партия кежигүнүнүҢ адының бедининиҢ болгаш ужур-дузазының, партияның хүрээленинин организастыының болгаш сырый катышканының дугайында онза улуг сагыш салыышкының кезээде үндүрүп келгеннер. Партияның идеяларын болгаш шиитпирлерин амыдыралга боттандырар дээш коммунист бүрүзүнүҢ бедик медерелдии-биле болгаш харыысалгалыы-биле партия күштүг болуп турар.

Коммунистиг партияның кежигүнүнүҢ адын болгаш ужур-дузазын улам бедик көдүрер төлээде, кым партия кежигүнү болуп болурул дээрзинин дугайында Уставтың парагравын чаартып редакторлаашы-биле бижиир:

«ӨскениҢ күш-ажылын мөлчүвес Совет ЭвилелиниҢ хамаатызы, партияның программазын болгаш Уставын хүлээр, оларның боттаныышкының идепкейлиг деткиир, партияның организацияларының бирээзинге ажылдап турар болгаш партияның бүгү шиитпирлерин күүседир кандыг-даа ажылчы кижи Совет ЭвилелиниҢ Коммунистиг партиязының кежигүнү болуп болур.

Партияның кежигүнү доктаатынган кежигүн дадывырын төлээр».

БистиҢ чуртка социализмниҢ тиилелгезинин түҢнелинде мөлчүкчү аҢгылар узуткатырган, кижини кижи мөлчүүр чорук чок болган. Совет ниитилел найыралдыг аҢгылардан тургустунуп турар. Совет улустуҢ мораль-политиктиг чаҢгыс эви быжыккан.

ӨскениҢ күш-ажылын мөлчүвес Совет ЭвилелиниҢ хамаатызы кандыг-даа ажылчы кижи партияның кежигүнү болур деп Уставта айытканы партияның чедип алган чаалап алыышкыннарын быжыглавышаан, коммунистиг партия болза, ажылчын аҢгының, ажылчы тараачыннарның болгаш күш-ажылчы интеллигенцияның кижилериниҢ тургустунган дээрзин илередип турар.

Коммунистиг ниитилелдиҢ тургузуушкунунуҢ талазы-биле партияның мурнунда турар чаа сорулгалар болза, партияның херээ дээш коммунист бүрүзүнүҢ харыысалгазын улам бедидерин негеп турар. Ынчангаш партияга кежигүн болурунуҢ дугайында бо киирип турар параграфта партияның программазын, Уставын чүгле хүлээп турар эвес, харын оларның боттаныышкының идепкейлиг деткип турар болгаш партияның бүгү шиитпирлерин күүседип турар кижи партияның кежигүнү болур деп айтып турар.

Партия кежигүннериниҢ хүлээлгелериниҢ дугайы

Коммунизм тудуушкунунга партия кежигүннериниҢ авангардтыг ролюн улам бедик көдүрер төлээде, партия кежигүннериниҢ хүлээлгелериниҢ улам долу тодарадылгазын Уставка бээри болгаш чогуур параграфты чаа пунктулар-биле немээри чугула.

Партияның күжүнүҢ болгаш күчүзүнүҢ кол чүүлү болур партияның чаҢгыс-эвин партия кежигүнү бүгү хемчег-биле камгалаар хүлээлгелиг деп хамыктың мурнунда бижиирин саналдап турар.

Партияның чаҢгыс-эвин камгалаарының дугайында сагыш салыышкын—коммунистиҢ ең бирги хүлээлгези. Ынчангаш партия кежигүннериниҢ хүлээлгелерин тайылбырлаарын бо кол негелделеп эгелээри ең шын болур.

Партияның хүрээленинин кезээде бузулбас чаҢгыс-эптии база чаҢгыскылдыр канналганы бистиҢ партиявыстың күчүзүнүҢ болгаш ооҢ улуг тиилелгелериниҢ дөзү болуп келген болгаш болур-даа. Партияның хүрээленинге чарлыышкынны болдурарын болгаш ооҢ чаҢгыс-эвин божаннадырын партияның дайзыннары—троцкисчи-бухаринчы сатыныкчыларның болгаш өскерликчилериниҢ чаҢгыс удаа эвес ораллажып келгени таварылга эвес.

ЛенинизмниҢ дайзыннарының партияның хүрээлениниҢ чаҢгыс-эвин үрээр дээн бүгү ораллажыышкыннарын бистиҢ партиявыс сталинчы удуртулганың адаа-биле хүл-ыйбаландыр чылча шапкан.

Коммунистиг партия бодунуҢ XIX сьездизинге Төп Комитетти болгаш бодунуҢ гениалдыг баштыҢчызы, башкызы эш Сталинны долгандыр кажангызындан-даа артык чаҢгыс кылдыр сырый катышкан, чаҢгыс-эптиг болгаш күчүлүг ужурашкан **(Үр адыш часкаашкыны).**

XVIII съездиниҢ соонда эрткен чылдарда, дайынның болгаш дайын сөөлүндеги үениҢ бергелери-биле демиселге партия өскен болгаш быжыккан. Эрткен үе партия организацияларының улам быжыкканы-биле болгаш партияның иштики демократиязының сайзырааны-биле тодаратынар.

Ынчалза-даа партийжи-политиктиг ажылдың деҢнели амыдыралдың негелделеринден, партичның көдүрүп үндүрүп турары сорулгалардан ам-даа хожудап турар. Партия организацияларының ажылында четпестер болгаш чазыглар бар.

Партия организацияларының ажылында бар болуп турар четпестер болгаш чазыглар, таарымча чок, а чамдыкта аарыглыг болуушкуннар Төп КомитеттиҢ ажылының дугайында эш МаленковтуҢ отчет илеткелинде илеретинген болгаш оларны узуткаарының база ажып тиилериниҢ аргалары айытынган.

БистиҢ партияның политиказы сиҢнигип кирген партияның болгаш күрүненин шиитпирлериниҢ, директиваларының күүселдези дээш туруштуг демселди бүгү партия организацияларының, бүгү коммунистериҢ кичээнгейинин төвүнге турзуузары чугула. Партия организациязы бүрүзүнүҢ дайынчы аргалыын бүгү хемчег-биле бедидер партияның болгаш күрүненин сагылга-чурумун амдаа улам быжыглаар, организастыг ажылды экижидер, партия организацияларының ажылында болгаш амыдыралында бар болуп турар четпестер-биле демиселге коммунистериҢ идепкейин көдүрер херек.

Партия кежигүнү партияның шиитпирлериниҢ күүселдези дээш идепкейлиг дайынчы болур хүлээлгелиг дээрзин Уставка айтырының ең чугула үези келген.

Партияның шиитпирлерин амыдыралга боттандырарын ёзу барымдаалап идепкей чок көөр партия кежигүннери бисте эвээш эвес бар дээрзин демдеглезе чогуур. Партияның шиитпирлери-биле бодунуҢ чөпшээрежип турарын сөс кырынга илередип турар, херек кырында күүсетпейн баар, дааскан ажылды дооп көрбес, салдынган сорулгаларны чедиишкинниг күүседирин хандырары дээш сагыш салыышкынны болгаш күштү эвээш үндүрүп турар коммунистер ам-даа бар. Партияның болгаш чазактың шиитпирлери оларга хүлээткен участокта багай күүсетинип турары ындыг ажылдакчыларны дүүретпейн турар. Олар инициативаны болгаш кызымак чорукту үндүрбейн салдынчак ажылдап, күшүндүрбейн турарлар. Бо хүн чедиишкинниг кылып апкы дег ажылды ындыг ажылдакчылар «даарта хүнче» сонгаарладып, чамдыкта боттуг херекти ажыл чылзыр чорук-биле хөөп турарлар.

Партия организацияларының чамдык удуртукчулары партияның шиитпирлерин ёзу барымдаалап көөрлерге удур демиселди четпес чорудуп, дааскан ажылга бедик харыысалгалыг болурунга кадрларны кижизидер талазы-биле ажылды кошкак чорудуп турар.

Партияның шиитпирин ёзу барымдаалап, идепкей чок көөр чорук улуг хоралыг чорук болур, ооҢ-биле партия шиитпирлиг демисежир ужурлуг. Партияның шиитпирлерин коммунистериҢ ынчаар көөрү партияның дайынчы аргалыын кошкадыр. Ынчангаш партияның шиитпирлерин ёзу барымдаалаар болгаш идепкей чок көөр чорук партияның хүрээленинге турарынга дүүшпес деп Уставка бижиири чугула.

БистиҢ партияда бар болуп турар өске хоралыг чорук болза, коммунистериҢ чамдык кезээ бисте партияда ийи чурум бар—бирээзи анаа кежигүннерге, өскези — удуртукчуларга деп шын эвес бодап турары болур.

Хоойлулар оларга бижитинген эвес деп санап турар ажылдакчылар эвээш эвес. Чүнү-даа канчары оларга хамаан чок кылдыр бодап турар, ындыг ажылдакчылар оларның хамаарылгазында бүдүрүлгелерни азы албан черлерин бодунун чагырган ээдели кылдыр хуулдуруп, күрүненин сагылга-чурумнарын ырадыр октапкаш бодунун «корум чурумнарын» бодунун «сагылга-чурумун» тургузуп турарлар. Олар партия организацияларының шиитпирлерин, партийжи массаның санал-онаалдарын тооп көрбейн турарлар. Карманында партия билеттиг шак ындыг бюрократтарының турызында чаҢнап турар черлериндe хөй-хөй кандыг-даа ужур-баш чок чоруктар бар болуп турар.

Сагылга-чурум дугайында ындыг дүжүметсиг, антипартийжи чоруктар-биле партия эптежип шыдавас дээрзи билдингир. Ол хоралыг чорукту база-ла дазылындан шиитпирлии-биле тура тыртар херек, чүге дээрге ол партияның болгаш күрүненин сагылга-чурумун суларадыр база ооҢ-биле кады партияның болгаш күрүненин эрге-ажыктарынга улуг когаралды чедирип турар.

Кандыг-даа албан дужаалда турар болза, дааскан ажылга медерелдиг харыысалгазын бедидерин, бүгү партия кежигүннеринге оларның алдар-хавыяазындан болгаш албан дужаалындан хамаарылга чокка бир дөмей болган турар ужурлуг партияның болгаш күрүненин сагылга-чурумун ең шыңгыы сагыырын партияның, күрүненин эрге-ажыы коммунист бүрүзүнден негеп турар. Партияның болгаш күрүненин сагылга-чурумун үрээри партияга улуг когаралды чедирип турар улуг хоралыг чорук болганда партияның хүрээленинге турарынга дүүшпес.

Эштер!

Ажылда чедиишкиннерге бөге бээр байырлаашкын хөөннүг чүве доовас чорукка удур демиселге болгаш четпестерни илередиринге шугумчүлелдиҢ болгаш бот-шугумчүлелдиҢ ең ылаңгыя адаандан шугумчүлелдиҢ хөгжүддезинин херээ канчаар-даа аажок улуг ужур-дузалыг деп партия кезээде чугулалап көрүп келген. БистиҢ партиявыстың күжү чүдел дизе, ооҢ шугумчүлелден кортпаазында болгаш бодунуҢ четпестерин шугумчүлээнинден улам бурунгаарлаарынга күштү тып ап турарында.

Ынчалза-даа, партияның болгаш күрүненин амыдыралынга шугумчүлелди болгаш бот-шугумчүлелди чедир үнелеп көрбес чорук партия организацияларында ам-даа бар дээрзин миннир болза чогуур. Партияның бүзүрелинге тура харыысалгалыг албан дужаалга домуйлаткан чамдык ажылдакчылар шугумчүлел болгаш бот-шугумчүлелди хөгжүдер дугайында партияның хөй удаа айтыышкынындан боттарынга түҢнел кылбайн четпестерни болгаш чазыгларны чаап, байырлаашкынны болгаш бот-оожургаашкынны тургузуп турарлар. Шугумчүлел болгаш бот-шугумчүлел бодунун оруунга чамдык «дозуланчак» коммунистериҢ талазындан шыңгыы удурланыышкынга таваржып турар.

Партияга бердингениниҢ дугайында төөнчү чокка алгырып чоруур, а херек кырында адаандан шугумчүлелди болдурбайн, ону туй шаап турар коммунистер партияга эвээш эвес когаралды чедирип турары илерээн.

Шугумчүлел кызыкчылары шугумчүлелге удур истелгеге ең-не янзыбүрү хевирлерни болгаш методтарны ажыглап турарлар. Четпестерге удур чүве чугаалап, чамдык ажылдакчыларны шугумчүлээн ак-сеткилдиг, эки ажылдакчыларга шыдажыр аргажок байдалдарны таварыштырып тургаш ажылдан үндүрер фактыларның барынга таваржып болур. Чамдык удуртукчу ажылдакчылар шын шугумчүлелди кылган эштерин оларга кыжанып сүртедип тургаш моон сонгаар четпестер дугайында шугумчүлел кылбазынче чыгап албадап, оларның хүлээлгезин ап турар безин таварылгалар бар.

Чамдыкта ындыг хевир чок болуушкуннар партия организациязынга көзүлдүр-ле харын-даа шугумчүлел кызарының бичии-даа илерээшкини-биле демисежир ужурлуг партия организацияларының удуртукчуларының удурланмайн турарындан болуп турарын демдеглээр

(Уланчызы 2-ги арында-.

БҮГҮ-ЭВИЛЕЛДИҢ КОММУНИСТИГ (БОЛЬШЕВИКТЕР) ПАРТИЯЗЫНЫҢ XIX СЪЕЗДИЗИ

ВКП(б)-НИҢ УСТАВЫНГА ӨСКЕРИЛДЕЛЕР

ВКП(б) ТК-ныҢ Секретары эш Н. С. ХрущевтуҢ илеткели

(Уланчызы).

херек. Ол чорук Ростов областыҢ чамдык партия организацияларыныҢ чижээнден тода көстүр, аҢаа ботшүгүмчүлелди чедир үнелевейн турган, адаандан шүгүмчүлелди хөгжүдеринге таарымчалыг байдалдар турГустунмаан. Ол чорук чамдык партия организацияларында бюрократсаан ажылдакчылар четпестерни шүгүмчүлээн коммунистерни туразында аажылаарынга чедирген чижээ ындыг чорук Ростов хоорайныҢ Демир орук районунга болуп турган.

ПартияныҢ Ростов хооркому болгаш обкому Демир орук районнуҢ оорлар болгаш хээлилекчилер-биле холбашкан чамдык удуртукчуларыныҢ ол хоралыг чоруун илереткен коммунистерни истеп-сүрүп турганын билип турза-даа чогуур өйүнде хемчег албаан, ол үүлгедикчилер үрле үенин дургузунда хемчег алдынмайн артып турган. Шүгүмчүлел кызарынга болгаш өске-даа хоралыг үүлгедиглерлиг буруулугларны партияныҢ Төп КомитединиҢ шиитпирибиле партиядан үндүрген болгаш суд харыысалгазынче киирген.

Шүгүмчүлел болгаш бот-шүгүмчүлелдиҢ хөгжүлдезинге моондактаарлар-биле эн-не шиитпирлиг демисел калбарган турар ужурлуг. Чүгле бот-шүгүмчүлелдиҢ болгаш адаандан шүгүмчүлелдиҢ хөгжүлдезин бүгү хемчеглер-биле чорудуп турГаш, коммунизмче бистиҢ шимчээшкинивистиҢ оруунда бүгү моондактарны чедишкинниг ширбип, ажып тиилеп шыдаар бис.

Эш СталинныҢ өөредип турары болза, биске бот-шүгүмчүлел агаар дег, суг дег херек, ол чокка, бот-шүгүмчүлел чокка, бистиҢ партиявыс бурунгаарлап шыдавас турган ийик, бистиҢ четпестеривисти ол узуткап шыдавас турган ийик. Бот-шүгүмчүлел бистиҢ партиявыстыҢ эн-не үндезининде салдынып турар. Коммунистиг партия болза, совет ниитилелдиҢ угландырыкчы болгаш организакчы күжү, ынчангаш ол бистиҢ чуртувуста башкарыкчы партия болуп турар. Бир эвес бурунгаарлаарын күзээр болзувусса бистиҢ чазыгларывысты боттарывыс-ла илередип эдиҢ алыр ужурлуг бис, ону оон өске кым-даа илеретпес болгаш этпес деп эш Сталин айтып турар. Бот-шүгүмчүлел бистиҢ хөгжүлдевисти бурунгаарладыр улуг күштериҢ бирээзи болур.

ШүгүмчүлелдиҢ ужур-дузазын чүгле тайылбырлап каары четпес деп чүвени практика көргүзүп турар. Партия кежигүнү болза, бот-шүгүмчүлелди болгаш адаандан өрү шүгүмчүлелди калбартыр, ажылда бар четпестерни илередир болгаш оларны узуткаарын чедип алыр, ажылда бар чедишкиннерге байырлап тайбыҢзыраар болгаш оожургаар чорукка удур демисежир деп Уставка бижиири кончуг шын болур. Ажылда четпестерни шүгүмчүлеп турар партия кежигүннерин УставтыҢ камгалалыныҢ адаанга алыр, шүгүмчүлел кызыкчыларындан оларны камгалаар херек. Шүгүмчүлелди калбартырын моондактаар, шүгүмчүлелди дуй шавар, ону байырлаашкын-биле болгаш мактаныышкын-биле солуур кижи партия кежигүнүнүҢ бедик адынга төлептиг эвес болур.

Ажылда четпестер дугайын партияныҢ удуртур органнарынче партия кежигүннери медээлевес ужурлуг дээр дугайында коммунистериҢ чамдыызыныҢ ортузунда хоралыг бодал бар дээрзин маҢаа холбаштыр чугаалаар херек.

Ажыл-херектиҢ эки эвес байдалын партияныҢ удуртур органнарыныҢ мурнунга коммунистериҢ илередир дээнин ажылга шаптыктыг-дыр дишкеш, харыысалгалыг ажылдакчыларныҢ моондактай бээриниҢ фактыларынга эвээш эвес таваржып болур. Кудуку ажылдакчылар ажылда четпестериҢ дугайын үстүкү органнарче медээлээр эрге чок болгаш медээлевес-даа ужурлуг деп санап турар улуургактар болгаш бюрократтар удуртур ажылдакчыларныҢ аразында ам-даа бар. Чамдык удуртукчулар партияныҢ удуртур органнарынче, партияныҢ Төп Комитединче ажылда четпестериҢ дугайын медээлеп турар кижилерни истеп сүреринин оруунга безин кире бээрлер. Шак ындыг эштер-биле партия кам-хайыра чок демиселди чорудар хүлээлгелиг деп чүве билдингир.

Партия кежигүнү кандыг-даа билдириишкинни партияныҢ кайыдаа чадазынга, мырыҢай Төп Комитетке чедир киирер эргелиг деп өмгы Уставта бижээн. Ол четпес деп чүве илдеп-дир. Партия кежигүнү ажылда четпестер дугайын арын-нүүр барымдалавайн Төп Комитетке чедир партияныҢ удуртур органнарынче дыҢнадыр чүгле эргелиг эвес, харын хүлээлгелиг деп Уставка айытса чогуур, а партия кежигүнүнүҢ ол хүлээлгени күүседиринге моондактап турар кижилерге хамаарыштыр, шак ындыг кижилерни партияныҢ күзел-соруунуҢ үрекчилери деп көргеш, шыҢгыы хемчег көргүзер ужурлуг деп Уставка бижиири эргежок чугула.

Оон ынай, партиядан шынны чажырарыныҢ, партиҢа хамаарыштыр шынчы эвес болгаш ак-сеткилдиг эвес аажы-чанныҢ чамдык коммунистериҢ аразында пептерей берген фактылары улуг хора болур.

Чамдык ажылдакчылар боттарыныҢ эргезинде бар турар материалдыг хөреҢгилерни күрүнеден чажырып, партияныҢ болгаш күрүнениҢ мурнунга чагдынып чапшаалаарын оралдажып, мегелээриниҢ оруунга кирип турарлар, ол дугайын Төп КомитеттиҢ болгаш чазактыҢ илереткен фактылары херечилеп турар. КүрүнениҢ эрге-ажыктарындан, партияныҢ эрге-ажыктарындан думчук боралаарыныҢ кызыы эрге-ажыктарын өрү көөр күрүнеге удур практика ам-даа үндезини-биле узуткатынмаанынаҢ дугайын ол чугаалап турар.

Чамдык ажылдакчылар херектиҢ байдалын чажырып хөөредирин оралдажып, карак чаар чорукту, планнар күүселдезиниҢ дугайында артык бижиишкиннерни болдуруп турарлар.

Совет хоойлуларны үреп азы оюп эрттип турар база таарымча чок чавыс шынарлыг бараанныарны үндүрүп, ону бирги сорт кылдыр санап, оон-биле күрүнеге болгаш хереглекчилериниҢ эрге-ажыктарынга улуг хора чедирип турар удуртукчулар таваржып турар.

БодунуҢ хүрээлениҢде мегечилер-биле партия шыдажы албас деп чүве билдингир, чүге дээрге, ындыг кижилер партияга идегелди боттарыныҢ кем-буруулуг үүлгедиглери-биле үреп, коммунистериниҢ хүрээлениҢ мораль талазы-биле сандарадып турарлар. «Мегечини өөнүүм дивес» деп улустуҢ иштинде чугаалажып турары анаа-ла эвес. Мегечилерни илередир, арыг суг кырынга үндүрүп эккээр болгаш шыҢгыы ялаалаар, олардан хосталыр херек. Партия организациялары оон-биле кады коммунистерни шынчы болгаш ак-сеткилдиг чорукка, партияныҢ болгаш күрүнениҢ эрге-ажыын шыҢгыы сагыырынга кижизидер хүлээлгелиг.

Үстүнде чугаалаан үүлдерни барымдалааш, партия Уставынга партия кежигүнү болза, партияныҢ мурнунга шынчы болгаш ак-сеткилдиг болур, шынны чажырарын болгаш хажыдарын болдурбас хүлээлгелиг деп, база партияныҢ мурнунга коммунистиҢ шынчы эвези болгаш партияны мегелээри эҢ аар хоралыг чорук болур болгаш партияныҢ хүрээлениҢге турарынга дүүшпес деп бижиирин саналдап турар.

Партия кежигүнү партияныҢ болгаш күрүнениҢ чажыдын сагыыр, политиктиг серемчилелдиг болур хүлээлгелиг деп, партияныҢ болгаш күрүнениҢ чажыдын сандарадыры партияныҢ мурнунга кем-буруу болур болгаш партияныҢ хүрээлениҢге турарынга дүүшпес деп Уставка көөрү чугула.

КоммунистериҢ ортузунда политик талазы-биле сагыш амыр болгаш аазатпай чоруктуҢ илерээшкиннери, партияныҢ болгаш күрүнениҢ чажыдын сандарадырынаҢ фактылары элээн калбак нептерээн чорук ындыг немелдени киирери чугула кылдыр албадап турар. Хөй-хөй ажылдакчылар ажыл-агый чедишкиннеринге көөргетинмишаан, серемчилелди бүгү хемчеглер-биле бедидериниҢ эҢ чугулазынын дугайында партияныҢ айтыышкыннарын уттуп турарлар. Капиталистиг хүрээлээшкиниҢ дугайын, социалистиг күрүнениҢ дайзыннары бистиҢ чуртувусче үрегдекчи ажылга бодунуҢ агентуразын чорударын оралдажып турган болгаш оралдажырлар деп чүвени кезээде билир херек. Дайзын идегеттер боттарыныҢ бужар-бак сорулгалары-биле партия, күрүне болгаш ажыл-агый организацияларыныҢ ынзы-бүрү черлеринге шургуп киреринин база партияныҢ болгаш күрүнениҢ чажыдын камгалап билбес, сагыш амыр, шалырааш чугаазыргак кижилерни ажыглаарын оралдажып турарлар.

Партия организациялары политик талазы-биле сагыш амыр чоруктуҢ тыптыышкыннарын шиитпирлии-биле төндүрер коммунистерни партияныҢ болгаш күрүнениҢ чажыдын шыҢгыызы-биле сагыырынаҢ өзузунга кижизидер хүлээлгелиг. КоммунистериҢ политиктиг бедик серемчилелдии дайзын идегеттериҢ кандыг-даа димзениишкиннери болу бээринге удур эптеш чок демисел болза, бистиҢ партиявысты болгаш совет күрүнени улам ынай быжыглаарыныҢ чугула негелдези болур.

Серемчилелдиг чорук кандыг-даа участокка болгаш кандыг-даа байдалга эҢ чугула деп коммунист бүрүзү билир ужурлуг.

Политиктиг болгаш ажыл-агыйжы сорулгаларны чедишкиннинг күүседириниҢ шиитпирлиг негелдези болза, партия болгаш күрүне турГузуушкунунуҢ бүгү участоктарынга кадрларны шын шилиири, таарыштыр турГузары болгаш кижизидери болур. ПартияныҢ чорудуп келген ажылдарыныҢ түннелинде удуртур кадрларныҢ составы элээн экижээн. Ынчалза-даа, бо чугула херекте четпестер чок деп бодаар болза, чазыг болур ийик. Хөй-хөй партия, совет, ажыл-агый организацияларында кадрларны шилиирин буруу чорудар чорук, ол шилилгени өннүк тала тыртар, бодунга бердингениҢ, чер чуртуунуҢ болгаш төрелтөргүлүүҢ демдектерин барымдаалап шилип алыр чорук улуг хоралыг деп миннир херек.

Кайда-ла бодунуҢ улузучуҢ өгбүлежигежин — өннүктерин, төрелдерин азы чаҢгыс чер чурттугларын чыып турар болдур,—ында ыржым байдал, бот-боттарыныҢ четпестерин чажыржырыныҢ оралдажыышкыны чайлаш чок тура бээр, бот-боттарын болчур чорук тыпты бээр.

Чамдык организацияларныҢ болгаш ведомстволарныҢ удуртукчулары өг-бүле болгаш өҢ-тала харылзааларынаҢ аайы-биле буурап дүшкен ажылдакчыларны камгалап ап база оларны бир черден өске черже ажыл-херектиҢ эрге-ажыктарынга хоралыг кылдыр солуштуруп турар. Чамдык удуртукчулар буурап дүшкен болгаш ээлээн албан-дужаалдарындан дүжүрткен кижилерге эки, макталгалыг характеристиканы бере бээр, база оларныҢ өске харыысалгалыг ажылга туруп алырынга оон-биле деткимче көргүзе бээр принцип чок аажы-чаҢчылды көргүзүп турарлар.

Кадрларны шилиириниҢ партийжи принциптерин үрей бээр чорук болза, чамдык бүдүрүлгелериниҢ болгаш албан черлериниҢ аппарадын төлеп чок ажылдакчылар-биле, жуликтер болгаш тояанчылар-биле покталдырарынга чедирип, ынзы-бүрү хевириниҢ буруулуг үүлгедиглеринге таарымчалыг үндезинни турГузуп турар.

ОрганизацияларныҢ чамдык удуртукчулары кадрларныҢ политиктиг болгаш ажыл-ишчи шынарларын көрүп, шын шилип алыр дугайында партияныҢ негелделерин сагыырынаҢ орнунга, бодун сеткил хандырыкчылары-биле, чашпаачылар-биле, чөгенчиг кижилер-биле хүрээлетиреринче чүткүп, ынчаарга ак-сеткилдиг, ажыл дээш сагыжы дөспейн чоруур ажылдакчыларны, четпестер-биле демисежип чоруур кижилерни кызып үндүрүп турарлар.

Ажылдакчыларны ынчаар шилиир чорук бистиҢ партиявыстыҢ доктаатканы принциптери-биле канчап-даа дүүшпес болгаш партияга хора чедирип турар.

Партия, күрүне, ажыл-агый аппарадыныҢ бүгү-ле звеноларынга кадрларны шилиир талазы-биле ажылдыҢ деннелин улам-на бедик көдүрер бүдүрүлгелериниҢ, организацияларныҢ болгаш албан черлериниҢ удуртукчуларынаҢ ажылдакчыларны шын шилиири дээш харыысалгазын бедидер сорулга туруп турар.

Кадрларны оларныҢ политиктиг болгаш ажыл-ишчи шынарларыныҢ талазы-биле шын шилип алыр дугайында партияныҢ айтыышкыннарын чайгылыш чокка чорудар деп партия кежигүннериниҢ хүлээлгелерин Уставка айтыры эҢ чугула болгаш ол айтыышкыннарны үрээри, ажылдакчыларны өҢ-тала харылзааларынаҢ, хуузунда бердингениниҢ, чаҢгыс чер чуртуунуҢ болгаш төрелтөргүлүүҢ демдектерин барымдаалап шилип алыры партияныҢ хүрээлениҢге турары-биле дүүшпес.

Партия Уставынга партия кежигүннериниҢ хүлээлгелериниҢ дугайында ол чаа пунктуларны киирери болза, коммунистериҢ политиктиг быжыышкынныҢ болгаш идепкейиниҢ өскенин көргүзүп, бистин партиявыстыҢ хөгжүлдезиниҢ онза ылгалыр үүлү болур партийжи иштики демократияныҢ калбак хөгжүлдезиниҢ дугайын херечилеп турар. Ол немелдеер партийжи массаларныҢ бот ажыл-чорудулгалыын ам-даа улуу-биле көдүреринче угланган. Олар коммунистериҢ чаа идепкейин хайыктырыр үндүрер, база партияныҢ болгаш күрүнениҢ холунда турар материалдыг болгаш угаан күштери, хөреҢгилери бистиҢ чуртувустуҢ коммунизмче шимчээшкининиҢ темпилерин дүргедиринге чогумчалыг ажыглатынган турзун дээш партия организацияларыныҢ бүгү организастыг болгаш политиктиг ажылдарын бедидериниҢ чугула чепсээ болган турар.

Оон ынай, бир эвес коммунистер партияныҢ сонгулдалыг удуртур органнарыныҢ кежигүннери болур болза, оларны партиядан үндүрер дугайында айтыырларны көөрүүҢ чурумунуҢ дугайында немелдеерге доктаары эргежок чугула. Бир эвес коммунист Совет ЭвилелиниҢ КомпартиязыныҢ ТК-зыныҢ, Эвилелдешкен республиканыҢ КомпартиязыныҢ ТК-зыныҢ, партия крайкомунуҢ, обкомунуҢ, округкомунуҢ, хооркомунуҢ, райкомунуҢ кежигүнү болза, партия эге организациязы ону партиядан үндүрер дугайында шиитпир үндүрүп шыдавас деп доктаадырын саналдап турар.

Эвилелдешкен РеспубликаныҢ КомпартиязыныҢ ТК-зыныҢ, партия крайкомунуҢ, обкомунуҢ, округкомунуҢ, хооркомунуҢ, райкомунуҢ кежигүнүҢ партия комитединиҢ составындан азы партия кежигүнүнден үндүрер дугайында айтырыгны хамаарышкан комитеттиҢ пленумунга, бир эвес пленум үштүҢ ийи кезээниҢ бадылаашкыннары-биле чугула деп көөр болза, шиитпирлээр ужурлуг.

Совет ЭвилелиниҢ КомпартиязыныҢ ТК-зыныҢ кежигүнүҢ ТК-ныҢ кежигүнүнден ийикпе азы партия кежигүнүнден үндүрер дугайында айтырыгны партияныҢ съездизинге ийикпе, съездилер аразында—ТК-ныҢ кежигүннериниҢ үштүҢ ийи кезээниҢ хөйү-биле Совет ЭвилелиниҢ КомпартиязыныҢ пленумунга шиитпирлээр. ТК-ныҢ кежигүнүнге кандидаттарны соҢгуп турГаш, съездиниҢ турГусканы чурум ёзугаар ТК-ныҢ үнген кежигүнү ТК-ныҢ кежигүнүнүҢ кандиды-биле чаягаар солутунар деп бижиирин саналдап турар.

ПартияныҢ удуртур органнарынга соҢгуткан партия кежигүннериниҢ харыысалгазы коммунистериҢ-даа мурнунга, чогуур партия комитеттериниҢ-даа мурнунга бедиир дээрзиниҢ дугайын ол немелдеер чугаалап турар.

Партия организациялары партийжи кеземчениҢ хемчээ кылдыр партияныҢ чамдык кежигүннерин кандидаттарже шилчидип турар, ынчалза-даа кеземчениҢ ол хемчээ Устав ёзугаар тодаратынмаан. ЭҢ чугула таварылгаларда парторганизациялар партийжи кеземчениҢ кемчээ кылдыр партия кежигүнүн партияныҢ кандидаттарынче бир чыл хуусаалыг шилчидип болур деп Уставка бижиирин саналдап турар.

Партия кежигүннериниҢ эргелериниҢ дугайы

ПартияныҢ иштики демократиязын амыдыралга ылаптыг чорударын бистиҢ партиявыс улуг ужур-дузалыг деп кезээде санап келген-даа, санап турар-даа. БодунуҢ иштики амыдыралынга коммунистиг партия төнчүдүлгениҢ принцивин бүгү удуртур партийжи органнарныҢ сонгулдалыг чоруу-биле, оларныҢ отчёттуг болгаш халажылгалыг болуру-биле шыҢгыы дүүштүрүп турар.

Амгы бар турар УставтыҢ партия кежигүннериниҢ эргелериниҢ дугайында парагравыныҢ бирги пунктузунда бижээни болза, партия кежигүнү партияныҢ политиказыныҢ практиктиг айтырыгларын партияныҢ хуралдарынга азы партияныҢ парлалгазынга хостуг болгаш ажыл-ишчи чугаалажырынга киржир эргелиг.

ПартияныҢ политиказыныҢ айтырыгларын партия кежигүннериниҢ хостуг болгаш ажыл-ишчи чугаалажыр эргелерин Уставка тодаратканы болза, партия кежигүнү бүрүзүнүҢ партияныҢ иштики демократиязындан үнген чарылбас эргези болур. Сагындыртынган формулировка болза, партия кежигүннерин партияныҢ политиказыныҢ практиктиг айтырыгларын чугаалажырынга киржиринден кызыгаарлавышаан, оларныҢ эргелерин элээн кызыыландырып, тода эвес илергейлеп турар дээрзин аҢаа холбаштыр чугаалаза чогуур. Ынчангаш УставтыҢ партия кежигүннериниҢ эргелериниҢ дугайында парагравын дараазында редакторлааны-биле бижиир деп саналдап турар:

«Партия кежигүнүүҢ эргези:

а) партияныҢ политиказыныҢ айтырыгларын партияныҢ хуралдарынга азы партияныҢ парлалгазынга хостуг болгаш ажыл-ишчи чугаалажырынга киржир;

б) партияныҢ хуралдарынга партияныҢ кандыг-даа ажылдакчызын шүгүмчүлээр;

в) партияныҢ органнарынга соҢгуур болгаш соҢгудар;

г) ажыл-чорудулгазыныҢ болгаш аажы-чаҢынаҢ дугайында шиитпир үндүрүп турар бүгү-ле таварылгаларда бодунуҢ киржирин негээр;

д) Совет ЭвилелиниҢ Коммунистиг партиязыныҢ ТК-зынга чедир партияныҢ кандыг-даа чадазынга кандыг-даа айтырыг-биле болгаш билдириишкин-биле айтырыгны тургузар».

Партия кежигүнүнге кандидаттарныҢ дугайы

УставтыҢ партия кежигүнүнге кандидаттар дугайында эгезинге немелделерже кирип көрейн.

Уставты ёзугаар партияга киреринин күзээн бүгү кижилер партияныҢ программазы-биле, Уставы-биле, тактиказы-биле таныжып алырда кандидатка болгаш кандидаттыҢ бот шынарларын хынап алырда парторганизацияларга эҢ чугула кандидат стажын эрттип турарлар.

Ол негелделерни элээн хөй партия организациялары багай күүседип, партия кежигүнүнге кандидаттарныҢ киреринин белеткелинге багай дузалажып турар болгаш оларныҢ бот шынарларын хынавайн турарлар. Ынчангаш кандидат стажы куруг хоозун үүлче шилчий бээри хаая эвес болгаш кандидаттарныҢ дыка хөй кезии элээн каъш чылдар иштинде узамдыгып турар.

Чамдык партия организацияларында кандидаттар дугайын уттуп, оларны хөй-ниитининиҢ амыдыралынга идепкейлиг киириштирбейн, оларны сула салып турар болгаш херек кырында оларны кижизидери дээш харыысалганы боттарындан чайладып турарлар.

Кандидат стажы эрткен кандидаттарныҢ иштинде бүдүрүлгелерде, колхозтарда болгаш албан черлериндe эки ажылдап турар, хөй-ниитининиҢ амыдыралынга киржип турар, партия төөгүзү өөрениринин талазы-биле бөлүмнерде өөренип, бодунуҢ идейлиг деннелин бедидип турар эштер эвээш эвес. Ынчалза-даа ол кижилерже партия организацияларыныҢ хайгаарал салбаанынаҢ хараазы-биле олар үр үеде кандидаттар хевээр болуп артып турарлар.

Өске талазында кандидат бодунуҢ бот шынарларынаҢ талазы-биле партия кежигүнүнге хүлээп алдынмас деп чүвени бүзүреп тура-ла оон дугайында айтырыгны партия организациялары шиитпирлевейн турар чижектер эвээш эвес.

Ол четпестер-биле партия эптежип шыдавас. Кандидаттар-биле партия организацияларыныҢ ажылын экижидери чугула, а ол ышкаш партияныҢ хүрээлениге кирип турарларга кандидат стажы партийжи кижизидилгениҢ болгаш дадыгыышкынныҢ школазы болуру кылдыр кандидат стажын эрттеринге кандидаттарныҢ боттарыныҢ харыысалгазын бедидер.

Оон-биле холбаштыр УставтыҢ «Партия кежигүнүнге кандидаттар» деп эгезинге партия кежигүнүнге киреринге белеткениринге партия организациязы кандидаттарга ыяарыла дузалажыр хүлээлгелиг деп айтыр. Кандидат стажы төнерге партия организациязы партия кежигүнүнге кандидаттыҢ дугайында айтырыгны партия хуралынга көөр. Бир эвес партияныҢ кандидады партия оранизациязыныҢ чөптүг деп санааны чылдагааннар-биле бодунуҢ чедир көргүзүп шыдаваан болза, партия эге организациязы аҢаа кандидат стажын бир чылдан ажыг эвес хуусаада узадып болур. ПартияныҢ кандидады кандидат стажын эрттирер үениҢ дургузунда бодунуҢ бот шынары-биле партия кежигүнүнге хүлээп алыр төлеп чок деп илередиген таварылгада ону партияныҢ кандидадындан үндүрер дугайында шиитпирни партия организациязы үндүрер.

Мындыг немелде кандидаттар-биле ажылды экижидеринге дузалаар.

ПартияныҢ дээди органнарыныҢ дугайы

ПартияныҢ дээди органнарыныҢ дугайында айтырыгларже кирейн.

ПартияныҢ съездилерин болгаш Төп КомитеттиҢ пленумнарын чыылдырар хуусааларыныҢ дугайы

ПартияныҢ съездилерин болгаш Төп КомитеттиҢ пленумнарын чыылдырарыныҢ мооҢ адаанда хуусааларын доктаадыры үүлдүг болуп турар: ээлчеглиг съездилерни дөрт чылда бирээден эвээш эвес, а Төп КомитеттиҢ пленумнарын—6 айда бирээден эвээш эвес катап чыылдырарын саналдап турар.

Бүгү-эвилелдиҢ партия конференцияларыныҢ дугайы

УставтыҢ саналдап турар төлевилелинде Бүгү эвилелдиҢ партия конференцияларыныҢ дугайында үүлдер кирбээн.

Амгы байдалдарда Бүгү-эвилелдиҢ партия конференцияларын чыылдырарынаҢ чугулазы чок болуп турар, үүге дээрге партияныҢ политиказынаҢ чугула айтырыглары партияныҢ съездилериниге болгаш Төп КомитеттиҢ пленумнарынга көрдүүп болур.

(Уланчызы 3-кү арында).

БҮГҮ-ӘВИЛЕЛДИҢ КОММУНИСТИГ (БОЛЬШЕВИКТЕР) ПАРТИЯЗЫНЫҢ XIX СЪЕЗДИЗИ

ВКП(б)-НИҢ УСТАВЫНГА ӨСКЕРИЛДЕЛЕР

ВКП(б) ТК-ның Секретары эш Н. С. Хрущевтуң илеткели

Политбюрону партияның Төп Комитединиң Президиуму кылдыр эде тургузар дугайы

Өскерткен Уставтың төлевилелинде пленумнар аразында ТК-ның ажылын удуртуру-биле организастап турар Политбюрону Төп Комитеттиң Президиуму кылдыр эде тургузарын саналдаан.

Ынчаар эде тургузуушкун таарымчалыг болуп турар, чүге дээрге, «Президиум» деп ат болза, ам үеде херек кырында Политбюронуң күүседип турар функцияларынга уламна тааржып турар.

Практиканың көргүскени болза, Төп Комитеттиң хүн-бүрүде чорутунуп турар организастыг ажылын чаңгыс органга — Секретариатка мөөннээри таарымчалыг болуп турар, оон-биле холбаштыр ТК-ның оргбюрозу турбас.

Партия Контролюнуң Комиссиязын Партия Төп Комитединиң чанында Партия Контролюнуң Комитеди кылдыр эде организастаар дугайы

XVIII съездиге хүлээп алдынган Уставта Партияның Контроль Комиссиязынга онааган сорулгалар болза: партияның болгаш ВКП(б)-ниң Төп Комитединиң шиитпирлерин партия организацияларындан болгаш совет ажыл-агый органнарындан күүседип турарын контрольдаар, чер-черниң партия организацияларының ажылын хынаар, партияның программазын, Уставын, партийжи сагылга чурумну үрээни-биле буруудаан коммунистерни харыысалгага киирер.

Партияның шиитпирлериниң күүселдези дээш контрольдаары болгаш чер-черниң партия организацияларының ажылын хынаары Төп Комитетте мөөннетинген, чүге дээрге, контроль болгаш хыналда болза, партийжи удуртулганың чарылбас болгаш эң чугула кезээ болур. Партияның сагылга-чурумун үрээрлер-биле болгаш бодунуң хүлээлгезин коммунистерниң багай күүседип турар фактылар-биле демиселге партийжи контрольдуң ролюн бедидер херек. Ынчангаш Партияның Контроль Комиссиязын партия Төп Комитединиң чанында Партия Контролюнуң Комитеди кылдыр эде организастаары таарымчалыг болуп турар. Ол ышкаш республикаларга, крайларга болгаш областарга чер-черниң партия органнарындан хамаарышпас, Партия Контролюнуң Комитединиң төлээлерин тургузар херек.

Партияның кежигүннериниң болгаш кандидаттарының партия сагылга-чурумун сагыырының, партияның программазын, Уставын, партияның болгаш күрүнеиин сагылга-чурумун үрээни-биле буруудаан коммунистерни харыысалгага киирерин, партийжи моральдың үрекчилери—партияны мегелээриниң оруунга кирип, партияның мурнунга ак-сеткилдиг эвес болгаш шынчы эвес чорукту илередип, хопмеге кылырларны, бюрократтарны, өг-бүле талазы-биле будулганы дээш база өске-даа кем-буруулуг чоруктарны үүлгеткеннерни харыысалгага киирерин Партия Контролюнуң Комитединге хүлээтсе чогуур.

Ол ышкаш партиядан үндүрген болгаш партийжи хемчег хүлээткен дугайында чер-черниң партия органнарының шиитпиринге апеллияцияларны көөрүн Партия Контролюнуң Комитединге хүлээдирин саналдап турар.

Уставка партияның чер-черде организацияларының сорулгаларын тодарадыр дугайы

Эштер! XVIII съездиниң сөөлүнде эрткен үе болза, чер-черниң партия организацияларының улам быжыканы-биле оларның бүгү ажыл-чорудулгазының экижээни-биле тодаргайлатынып турар.

Коммунистиг ниитилелди тургузар талазы-биле чаа-чаа сорулгаларны чедиишкинниг шиитпирлээри партияның бүгү партийжи-организастыг болгаш политиктиг ажылын улам бедидери-биле, партия кежигүннериниң идейлиг дадыгыышкынын, теоретиктиг чепсегленнишкинин күштелдириниң херээ-биле болгаш ажылчы чоннарны коммунистиг бедик медерелдиг чоруктуң бодалынга кижизидери-биле чарылбас харылзаалыг.

Чер-черниң партия организацияларынга өзүп турар негелдерни өөренип көрбүшаан, а ол ышкаш практиканың көргүзүп турары партия организацияларының сорулгалары болгаш функциялары амгы Уставта долу эвес айытынганын көргеш, Уставтың чогуур параграфтарынга чугула немелделерни киирзе чогуур.

Хамыктың мурнунда, эвилелдешкен республикаларның компартияларының ТК-лары, крайкомнар, обкомнар, округкомнар, хооркомнар, болгаш партия райкомнары партияның директиваларын хажык чокка күүседирин хандырарын болгаш чер-черниң совет база хөй-ниити организацияларының ажыл-чорудулгазын оларда партбөлүктерни дамчыштыр башкарып турарын бижиир херек.

Партияның шиитпирлерин болгаш оон директиваларын амыдыралга боттандырары болза, партия организацияларының бирги чергелиг үүргези болгаш хүлээлгези, оларның ажыл-чорудулгазының үндезинин турган болгаш болуп артып турар. Ол сорулгалар партияның Уставынга илередиг турары чугула.

Оон ыңай, партийжи шүүмүүлелди болгаш бот-шүүмүүлелди калбартырының база партияның болгаш күрүнеиниң ажылында четпестерге эптеш чок болурунуң өзүзүнга коммунистерни кижизидериниң херээнге партия организацияларының сорулгаларын Уставка илередири чугула.

Бот-шүүмүүлелди болгаш адаандан шүүмүүлелди калбартырын, ажылда четпестерни илередир болгаш оларны чайладырын чедип алырын коммунист бүрүзүнүң хүлээлгезинге партия киирип турар. Партия организацияларынга оондаа бедик негелделерни ол хүлээдип турар. Кандыг-даа херекке ышкаш шүүмүүлелдиң хөгжүлдезинге чаягаарлаашкын база турбас ужурлуг. Партия кежигүннери четпестерни чайладыры дээш эптеш чок демисешсин дээш база бистиң бүгү партия, күрүне ажылагыйжы болгаш хөй-ниити организацияларывыстың ажылын бүгү хемчеглер-биле экижидерин чедип алзын дээш, партия организациялары коммунистерниң өзүп турар идепкейин баштаар, партия кежигүннерин кижизидер хүлээлгелиг.

Ол сорулгаларны устав чурумубиле тодарадыры болза, партияның иштики демократиязын хөгжүдериниң, партия организацияларының массалар-биле харылзааларын быжыглаарының эң чугула чепсээ болур шүүмүүлел болгаш бот-шүүмүүлелди чедир үнелевес чорукту узуткаарының чугулазындан үнүп кээп турар.

Ажылчы чоннарның коммунистиг кижизидилгезиниң болгаш партия кежигүннериниң марксисчи-леничи белеткелиниң талазы-биле ажыл партия организацияларының амыдыралында улуг черни ээлеп турар.

Бүгү идеологтуг ажылдың шиитпирлиг көдүрлүүшкүнүн хандырар, партия болгаш күрүне аппарадының бүгү адырларында кадрларның идей-политиктиг белеткелин үргүлүү бедидер болгаш сайзырадыр сорулгалар партия организацияларының мурнунда турар. Партияның дыка хөй организацияларында идеология ажылын чедир үнелевес чоруктар бар болуп турар болгаш марксизм-ленинизмниң пропагандазы ам-даа четпес организастатынган турда ол улам-на чугула болуп турар.

Идеология ажылын чедир үнелевес чорукту дүрген узуткаары чугула. Чер-черниң партия организацияларының сорулгазы болза, партия кежигүннери болгаш кандидаттары марксизм-ленинизмни өөрениринин херээн удуртуру болгаш марксизм-ленинизмниң талазы-биле билиглерниң минимумун олар билип ап турарын контрольдаары, ажылчы чоннарның коммунистиг кижизидилгезиниң талазы-биле ажылды организастаары болур деп Уставка бижизе чогуур.

Оон ыңай обкомнарга, крайкомнарга, Эвилелдешкен республикаларның компартияларының ТК-га секретариаттар тургузарын көөрүн Устав төлевилелинде саналдап турар. Хүн-бүрүнүң айтырыгларын оон-даа оперативтиг көөрүнүн болгаш күүселдениң хыналдазын эки организастаарының сонуургалынга секретариаттарны тургузарының чугулазын практика көргүзүп турар. Секретариаттар бюрону солуй бээрин болдурбас төлээде секретарларның санын үшке чедир кызырары болгаш боттарының хүлээп алган шиитпирлериниң дугайын чогуур обкомнуң, крайкомнуң, Эвилелдешкен республикаларның компартияларының ТК-ның бюрозунга илеткеп турарын секретариаттарга хүлээтсе чогуур.

Обком, крайком болгаш Эвилелдешкен республиканың компартиязының ТК-зы бодунуң ажыл-чорудулгазының дугайын Төп Комитетке үргүлчү дыннадып турарын болгаш доктаатынган хуусаазында ТК-га отчёдун киирип турарын Уставка бижиирин ол ышкаш саналдап турар. Ол чорук чер-черде партия организацияларының ажылында четпестерни чогуур өйүнде эдеринге болгаш оларның ажылында эки дуржулганың учёдун хандырарынга чугула.

Партияның чер-черде организацияларының комитеттериниң пленумнарын чыыр хуусааларның дугайы

Партияның чер-черде организацияларының комитеттериниң пленумнарын чыырының моон адаанда хуусааларын көөрүп сүмелеп турар: Эвилелдешкен республикаларның компартияларының ТК-ның, партия крайкомунуң, обкомунуң пленумун ийи ай иштинде бирээден эвээш эвес чыыр; партияның округ комитединиң пленумун бүдүн чартык ай иштинде бирээден эвээш эвес; партияның хооркомунуң, райкомунуң пленумун бир ай иштинде бирээден эвээш эвес чыыр.

Пленумнарны чыырының үстүнде айыткан хуусааларын доктаадыры чер-черде партия органнарының удуртулгазын партия организацияларының амыдыралынче чоокшуладырының чугулазындан негетинип турар. Партия организацияларының мурнунда турар сорулгаларны шиитпирлээринге партия комитеттериниң кежигүннериниң ролюн болгаш идепкейин бедидер, партияның иштики демократиязын улам-на хөгжүдеринге бот-шүүмүүлелди болгаш адаандан шүүмүүлелди калбартырынга, партияның директиваларының болгаш чер-черде партия организацияларының шиитпирлериниң күүселдезин контрольдаарын күштелдиреринге дузалаар.

Бо съездиге көөрү-биле Төп Комитеттиң киирип кээп турар коммунистиг партияның Уставынга кол өскерилделер болгаш немелделер мындыг-дыр.

Өскертинген Уставтың төлевилелин партияның эге организацияларынга, конференцияларга, Эвилелдешкен республикаларның компартияларының съездилеринге калбаабиле чугаалажып көрген.

Ол чугаалажыышкын чер болганга партийжи массаларның аажок идепкейжи киржилгезиниң болгаш шүүмүүлелдиң бүрүн хостуг байдалынга эрткен. Бүгү коммунистер бүгү партия организациялары өскерткен Уставтың төлевилелин ханы сеткил ханыышкын-биле ужурашкан болгаш чаңгыс эп-сеткил-биле үүлдүг деп санап турар.

Устав төлевилелин калбаа-биле чугаалашканы, ынчаарда чугаалап турган саналдар, эдиглер болгаш немелделер болза, партияның моон соңгааргы быжыглаашкынының болгаш оон дайынчы чоруун бедидериниң дугайында бүгү коммунистерниң улуг сагыш салып турарын чугаалап турар.

Партияның Уставынга Төп Комитеттиң саналдаан өскерилгелери болгаш немелделери шупту партия организацияларынга болгаш партияның бүгү организастыг ажылын бедидеринге дуза болур.

Эштер!

Бистиң коммунистиг партиявыс демиселдиң болгаш тиилелгелериниң алдарлыг оруун эрткен. Оон удуртулгазы-биле Совет Эвилелинин улустары социалистиг ниитилелди тургускан болгаш бодунуң бүгү делегейге төөгүлүг тиилелгелери-биле тайбыңнын, демократияның болгаш социализмниң лагериниң быжыглаашкынынга, тайбыңга ынакшылдыг бүгү улустарны чаа дайын кыпсыкчыларынга удур катыштырарынга улуг салдарны көргүспүшаан, ажыл-агыйның социалистиг системазының капиталистиг системадан артык күштүүн бүгү делегейге көргүзүп турар.

Бистиң партиявыс Төрээн чурттунга кызыгаар чок бердингениби-биле совет улустуң кызыгаар чок идегелин, ынакшылын болгаш бердингенин бодунда чаалап алган. Бистиң партиявыстың күжү—ажылчы чоннарның калбак массаларыбиле үзүлбес харылзаазында. Ол амыдыралчы үндезинден партия чаа тиилелгелерге энергияны ап турар. Партияның массалар-биле ханы харылзаазының болгаш партияның политиказынга болгаш удуртулгазынга кызыгаар чок идегелдиң көргүзүү болза, бистиң чурттун ажылчыннарының, тараачыннарының болгаш интеллигенциязының бүгү өзүп турар политиктиг болгаш күш-ажылчы идепкейи болур.

Совет ниитилелдиң үлетпүрүнүн, социалистиг көдээ ажыл-агыйының, эртеминиң болгаш культурازының моон соңгааргы хөгжүлдезинин улуг планын совет кижилер канчаар-даа аажок улуг энергияби-ле боттандырып турар. Бистиң делгем чаагай бүгү чуртувуста аажок улуг тургузукчу ажыл чоруп турар, чаа заводтарны болгаш фабрикаларны, эң улуг электристанцияларын тудуп турар, чаа каналдарны казып турар, суггарылга системаларын тудуп турар. Бойдусту чаартыр талазы-биле ажыл улам-на калбарып турар.

Бүгү шылгалдаларны алдарлыбиле эрткен бистиң социалистиг күрүневис, оон-даа артык быжыг болгаш мөге күштүг апарган. Совет ниитилелдиң мораль-политиктиг чаңгыс эви болгаш улустарның найыралы оон-даа артык күүлүг быжыкан.

Ажыл-агый болгаш культура тургузуушкунунуң оон-даа артык улуг планнарын күүседиринче коммунистиг партия бодунуң күштерин мобилизастап турар болгаш ажылчыннарның, тараачыннарның болгаш интеллигенцияның миллион-миллион массаларын көдүрүп турар.

Коммунистиг партияның XIX съездизи ВКП(б) ТК-ның ажылының дугайында ВКП(б) ТК-ның Секретары эш Маленковтуң отчёт илеткелин дыннап чугаалашкаш партияның Төп Комитединиң политиктиг шугумун болгаш практиктиг ажылын үүлдүг деп санаан.

Бистиң партияның XIX съездизи коммунистиг ниитилелди тургузарының талазы-биле ажылдың канчаардаа аажок улуг программазы-биле партияны болгаш совет улусту чепсеглеп турар. Партияның съездизиниң салган сорулгалары, экономикының болгаш культураның, улуг көдүрлүүшкүнүнүң, совет улустуң материалдыг чаагай байдалының элээн өзүлдезинин калбак перспективаларын ажыдып турар. Ол сорулгаларны күүседири бистиң чуртувустуң социализмден коммунизмче чоорту шилчилгезинин оруунга улуг базым болур.

Салган сорулгаларны чедиишкинниг күүседири дыка хөй күштерни болгаш энергияны негээр. Тиилелге боду чедип келбес, бистиң оруувуска ужуражыр моондактарны болгаш бергелерни ажып тиилээриниң кадыг демиселинге ону чаалап алыр херек деп эш Сталин өөредип турар. Партия бодунуң хүрээлекин улам-на сырый катыштырып турар, партия кежигүнүнүң адын болгаш ужур-дузазын оон-даа артык бедик көдүрүп турар, партияның херээ дээш, коммунизмниң херээ дээш демиселге коммунист бүрүзүнүң, партия организация бүрүзүнүң ролюн болгаш харыысалгазын бедидип турар.

Съездиниң хүлээп алыры партия Уставы—ол улуг организакчы болгаш мобилизакчы күштүг документ. Коммунистерниң, партияның болгаш күрүнеиниң кадларының ленинизмниң өзүзүнга идейлиг кижизидилгезин күштелдиреринге, партияның иштики демократиязын, шүүмүүлелди болгаш бот-шүүмүүлелди улам-на калбартырынга ол чугула чепсек болур. Устав партияның организакчы ажылының деннелин оон-даа бедик чаа деннелче көдүрер.

Марксизм-ленинизмниң бүгүнү тиилээр өөредин-биле чепсегленген коммунистиг партия бистиң чурттун ажылчы чоннарының миллион-миллион массаларын Ленин — Сталинның улуг тугунуң адаанга оон-даа сырый катыштырар. **(Диңмиттиг адыш часкаашкыны).**

Совет улусту чаа-чаа тиилелгелерже, коммунизмниң тиилелгезинче бүзүрелдиг аппар чоруур күүлүг коммунистиг партия делгерезин! **(Үр адыш часкаашкыны).**

Партияның болгаш улустуң мерген угаанныг баштыңчызы, бүгү тиилелгелеривистиң сорук киирикчизи болгаш организакчызы эш Сталин делгерезин! **(Байырлыг кыйгыларже шилчээн диңмиттиг, үр, соксаал чок адыш часкаашкыны).**

Партияның программазын эде чогаадыр дугайында

ЭШ Л. М. КАГАНОВИЧИНИҢ ЧУГААЗЫ

Эштер! Бистиң партиявыстың программазын эде чогаадыр дугайында саналды XIX съездиге киирерин партияның Төп Комитеди менээ дааскан.

ВКП(б)-ниң программазын өскертир талазы-биле комиссияны XVIII съездиге соңгаан турган. Комиссияның кежигүннери болуп турган көскү эштерни—эштер Калининни, Ждановту, Щербаковту, Ярославскийни партия оскунганы билдингир. Комиссия берген даалганы күүседир аргажок апарган. Ада-чурттуң Улуг дайынының уржуктарын узуткаар талазы-биле ажыл, улус ажыл-агыйын катап тургузар талазы-биле улуг ажыл болза, комиссия бодунуң ажылын доозарынга шаптык болган.

Амгы үеде, партияның XIX съездизиниң соонда байдал болза, ол нарын сорулганы күүседиринге улам таарымчалыг болур. Бистиң совет ниитилел болгаш күрүне тургузуувус, бистиң ажыл-агыйывыстың социалистиг системазы, бистиң Маадырлыг Совет Армиявыс тиилээн Ада-чурттуң Улуг дайынының чылдарында алдынган дуржулга-биле байытынган бис. Улус ажыл-агыйын дайын сөөлүндеги катап тургузарының болгаш улам хөгжүдериниң дуржулгазы-биле байытынган бис.

Бистиң партиявыстың амгы үеде ажылы болза, бистиң партиявыстың программазы хүлээп алдынып турган 1919 чылдың үезинден үндезин ылгалдыг болуп турар. Амгы программаның хүлээп алдынганы VIII съездиден бээр улустар аразының харылзааларының болгаш ССРЭ-те социализм тургузуушкунунуң талазы-биле үндезин өскерилгелер болгулаан.

Партияның VIII съездизи эрткенден бээр чылдарда бистиң чуртувус чыдып калган аграрлыг чурт турганындан күчүлүг индустриалдыг-колхозчу социалистиг күрүне болу берген. Ынчаарда туруп турган ажыл-агыйның хөй укладтыы узуткатынган ажыл-агыйның социалистиг системазы болгаш социалистиг өнчү—ниити улустуу болгаш колхозтуу болуп турар ийи хевирлер-биле шуут тергииде турар. Бистиң чуртувус танытынмас апарган. Эш Сталинның удуртулгазы-биле бистиң чуртувуста социализм тургустунган.

Эрткен үжен чылдарның дургузунда, ылангыя Совет Эвилелинин Ада-чурттуң Улуг дайынының төөгүлүг тиилелгезинин түннелинде совет күрүнеиниң күчүзү болгаш ат-алдары хемчээтинмези-биле өскен.

Бистиң партиявыстың болгаш совет улустуң демиселинин болгаш тиилелгелериниң түннелдери, бистиң чедиишкиннеривис партияның XIX съездизинге илеткелден болгаш саналдардан эң тодаргайы-биле көзүлгүлээн.

Ол-ла бүгү өскерилгелер-биле холбаштыр бистиң партиявыстың программазының чамдык үүлдери болгаш ында айытынган сорулгалары болза, ол үениң дургузунда боттанган чүве төлээде, олар амгы байдалдарга болгаш партияның чаа сорулгаларынга моон соңгаар дүүшпес апарган. Шак моон ужурунда бистиң партиявыстың программазын эде чогаадыры черле чугула апарган.

Программа хүлээп алдынган сөөлүнде үжен чылдарның дургузунда партия болгаш оон баштыңчызы эш Сталин чогаадыкчы марксизмни удуртулга болдурбушаан, партияның теориязын бурунгаарладып, Маркс—Энгельс—Лениннин теориязын эртемниң чаа ажыдыышкыннары-биле хөгжүткен болгаш байыткан.

Эш Сталин бодунуң генийлиг ажылдарынга программаның эң чугула бүгү айтырыгларын: социализмни болгаш коммунизмни чаңгыс чуртка тургузарының дугайында капиталистиг хүрээлээшкиниң байдалдарында бистиң чуртувуска социализмни болгаш коммунизмни тургузарының дугайында айтырыгның ийи талаларының дугайын, чурттуң социалистиг индустриализациязының дугайын, көдээ ажыл-агыйның коллективизациязының дугайын ,социалистиг күрүнеиниң дугайын, социалистиг нацияларның дугайын, дыл эртеминиң дугайында марксисчи теорияның дугайын болгаш өске-даа теориялыг болгаш практиктиг улуг проблемаларның дугайын ажылдап кылган.

Бистиң партиявыс болгаш башкывыс эш Сталинның марксизм-ленинизмниң эртинезинге чаа киирген бүгү үүлдери эде чогаатынган программага сиңнигип кирген турар ужурлуг. **(Диңмиттиг адыш часкаашкыны).**

Партияның эде чогаатынар чаа программазы болза, Октябрьның социалистиг Улуг революциязының бүгү делегейге төөгүлүг дуржулгазын, ССРЭ-ге социализм тургузуушкунунуң дуржулгазын түннээр болгаш партияның кол сорулгазы —коммунистиг ниитилелди тургузарын социализмден коммунизмче чоорту шилчилгениң аргазы-биле күүседириниң оон ыңайгы оруктарын тодарадып айтыр ужурлуг.

Партияның программазын эде чогаадырының болгаш коммунизм тургузуушкунунуң моон ыңайгы оруун тодарадырынга шиитпирлиг ужурдузалыг үүл болза, «ССРЭ-де социализмниң экономнуг проблемалары» деп эш Сталинның классиктиг чаа чогаалын партия бодунуң XIX съездизинге алганы болур.

Ол генийлиг чогаал болза, бистиң партиявыстың, Совет Эвилелинин бүгү улустарының болгаш акы-дүүмалышкы коммунистиг партияларның идея-теоретиктиг амыдыралынга эң улуг болуушкун болур.

Коммунизмни тургузуп турар бистиң партиявыс, бистиң улузувус улуг Сталинның гений теоретиктиг чогаадылгазы-биле үргүлчү-ле үзүктел чок байытынып, чепсегленип турары бистин улуг аас-кежиивис ол. **(Диңмиттиг, үр адыш часкаашкыны).**

Эш Сталин «ССРЭ-де социализмнин экономнуг проблемалары» деп ажылынга социализм үезинде экономнуг хоойлуларның характериниң дугайында, социализм үезинде бараан бүдүрүлдезиниң дугайында, социализм үезинде үне хоойлузунуң дугайында, колхозчу өнчүнү ниити чоннуң өнчүзүнүң деннелинге чедир бедидер хемчеглериниң дугайында, амгы үедеги капитализмниң болгаш социализмниң кол экономнуг хоойлуларының дугайында, социализмден коммунизмче шилчилгениң баштайгы үш кол үүлдериниң дугайында, хоорай биле көдээнин аразында, күш-ажыл биле угаан ажылының аразында онза ылгалдарны узуткаарының дугайында, чаңгыс-аай делегей рыногунуң дүжериниң болгаш делегейниң капиталистиг системазының кризизиниң ханылаашкынының дугайында, капиталистиг чурттарның аразынга дайыннарның чайлаш чогунуң дугайында кол айтырыгларны тургускан болгаш шиитпирлээн.

Эш Сталинның чаа ажылының төөгүлүг ужур-дузазы болза, социализмни тургузарының сорулгазы Совет Эвилелинде күүсетингенин болгаш социализмден коммунизмче чоорту шилчиирин хандырарының чаа сорулгалары ам партияның мурнунда эң улуу-биле тургустунганыбиле тодаргайлатынып турар. Эш Сталинның ол чогаалы болза, төөгүнүң чаа байдалдарынга партияның мурнунга тургустунган эң чугула проблемаларны теоретиктиг болгаш практиктиг шиитпирлээриниң аргазын берип турар. Партияның программазын эде чогаадырда «ССРЭ-де социализмниң экономнуг проблемалары» деп эш Сталинның чогаалының кол үүлдерин удуртулга болдурары чугула.

Эш Сталинның генийлиг ажылы аажок улуг бүгү делегей ужур-дузалыг. Ол ажыл болза, бистиң күрүневисти улам быжыглаарынче болгаш бистиң чуртувуска коммунизмни дүрген тургузарынче орукту бистиң коммунистиг партияга удуртурган совет улуска сталинчы генийниң прожектору-биле чырыдып берип турар. **(Адыш часкаашкыны).**

Бистиң улуг партиявыс «ССРЭ-де социализмниң экономнуг проблемалары» деп эш Сталинның чогаалының кол үүлдерин удуртулга болдурбушаан, партияның программазын эде чогааткаш, бурунгаар, коммунизмниң бүрүн тиилелгезинче совет улусту улам дүрген чедирер. **(Диңмиттиг адыш часкаашкыны).**

Совет Эвилелинин Коммунистиг партиязының программазын эде чогаадыр дугайында партияның XIX съездизинин резолюциязының моон адаанда төлевилелин номчуп көрейн:

(Уланчызы 4-кү арында).

БҮГҮ-ЭВИЛЕЛДИҢ КОММУНИСТИГ (БОЛЬШЕВИКТЕР) ПАРТИЯЗЫНЫҢ XIX СЪЕЗДИЗИ

ЭШ Л. М. КАГАНОВИЧИНИҢ ЧУГААЗЫ

(Төнчүзү. Эгези 3-кү арында).

Партияның амгы күштүг болуп турар программазын хүлээп алган партияның VIII съездизинден бээр (1919) чыл үениң дургузунда улус-тар аразының харылзааларының-даа талазы-биле, ССР-ге социализм тургузуушкунунуң-даа талазы-биле үндезин өскерилгелер болган, ооң-биле холбаштыр программаның элээн чүүлдери болгаш партияның ында айыткан сорулгалары, бир-тээ ол үениң дургузунда олар боттандыртынган төлээде, амгы байдалдарга болгаш партияның чаа сорулгаларынга оон ыңай дүүшпейн турар деп партияның XIX съездизи тодаргайлап турар. Ону барымдалааш, съездиниң доктаадыры болзы:

1. Партияның амгы программазын эде чогаадыры чугула болгаш чогуур өйүнде деп санаар.

2. Программаны эде чогаадырда эш Сталинның «ССРЭ-де социализмниң экономнуг проблемалары» деп чогаалының кол чүүлдерин удуртулга болдурар.

3. Партияның программазын эде чогаадырын боттандырарын дараазында составтыг комиссияга даргзыр: эш Сталин—комиссияның даргазы **(байырлаашкынче шилчип турар адыш часкаашкыннары).** Комиссияның кежигүннери: эштер Берия, Каганович, Куусинен, Маленков, Молотов, Поспелов, Румянцев, Сабуров, Чесноков, Юдин.

Партияның эде чогаатынган программазының төлевилелин Совет Эвилелиниң Компартиязының дараазында съездизинге көөрү-биле киирер. **(Димиттиг адыш часкаашкыны, Улус шупту бут кырынга туруп келген).**

Съездиниң хүн демдеглели

Октябрь 10-нуң эртенги хуралы

Партияның XIX съездизи октябрь 10-да бодунуң ажылын үргүлчүлээн. Эртенги хурал эш **Багировтуң** даргалааны-биле ажытынган. Съезд бодунуң хүн чурумунуң дөрт дугаар айтыыы: «ВКП(б)-ниң Уставынга өскерилгелер» дугайын чугаалажырынче кирген. Илеткел кылыры-биле ВКП(б) ТК-ның секретары эш **Н. С. Хрушевка** сөс берген. Эш Хрущевту съезд диммиттиг үр адыш часкаашкыны-биле уткаан. Эш Хрущевтуң илеткелин съезд улуг кичээнгей-биле дыңнаан.

Эш Хрущевтуң илеткелиниң талазы-биле бир дугаарында эш **М. Ф. Шкирятов** (Москвадан) санал берген. Коммунистиг партия Ленин — Сталинның туғунуң адаа-биле, эш Сталинның удуртулгазы-биле демиселдиң болгаш тиилелгелерниң канчаар-даа аажок улуг оруун эрттип, чедип алган чедишкиннеринге үндезилээш, бодунуң ажыл-чорудулгазының кол сорулгазы—коммунистиг нитилелди тургузар сорулганы салган деп эш Шкирятов бодунуң чугаазын эгелээн. Социализмден коммунизмче шилчилге болза, партия кежигүннериниң мурнунга бедик негелдени салып турарын, ол негелделерни өскерткен Уставта көргүскенин оратор тодаргайлап айыткан.

Франциянын коммунистиг партиязының ТК-ның чиңгине секретары эш **Морис Торезке** байыр чедирери-биле сөс берген. Француз улустуң баштынчызын делегаттар диммиттиг, үр адыш часкаашкыны-биле уткаан.

XIX съездиге, совет улуска, улуг Сталинга француз компартияның Төп Комитединиң мурнундан эш Торез изиг дайынчы байыр чедирген. Совет улустуң коммунистиг нитилелди тиилелгелиг тургузуп турары 1871 чылдың коммунарларының оолдарын өөртүп турар деп ол медеглээн. Бистиң чуртувустуң миллион-миллион кижилери: француз улус Совет Эвилелинге удур кажан-даа чаалашпас деп байырлыг таңгыраан берип турар дээрзин эш Торез медеглээрге съездиниң киржикчилери диммиттиг адыш часкаан.

Бистиң чуртувустуң мурнунда туруп турар канчаар-даа аажок улуг сорулгалар болза, партияның бүгү ажылын улам экижидерин негеп турар деп эш **Фурцева** (Москвадан) чугаалаан.

Москваның коммунистери өскерткен Уставтың төлевилелин чаңгыс үн-биле деткивишаан, шүгүмчүлелди болгаш бот-шүгүмчүлелди калбартыр дугайында Уставта негелделерге онза кичээнгейни салып турар деп ол бодунуң чугаазынга медеглээн. Чаа Уставтың төлевилели болза, коммунистерниң идей-политиктиг кижизидилгезиниң дугайында сталинчы сагыш салыышкын-биле сиңниккен деп чүвениң дугайын Фурцева чугаалаан.

Эш **Зимянин** (Белоруссия ССР-ден) бодунуң чугаазынга коммунистиг партияның шын политиказының ачызы-биле совет улустуң чедип алган чедишкиннериниң дугайын чугаалаан.

Партийжи-организастыг ажылды партияның улуу-биле үнелеп турарының дугайын Уставта киирип турар өскерилгелерниң херечилеп турарын, Белоруссияның партия организациязының бүгү кежигүннери өскерткен Уставтың төлевилелин чаңгыс эп-сеткил-биле үүлзүүп көргенин ол бодунуң чугаазынга тодаргайлап айыткан.

Эш **Поскребышев** бодунуң чугаазынга партияның XIX съездиниң төөгүлүг ужур-дузазын айытыпшаан, күрүненің болгаш партияның сагылга-чурумун быжыглаары-биле холбашкан айтырыгларны, кадрларны шын шилиир, таарыштыр тургузар болгаш кижизидер айтырыгның дугайын, шүгүмчүлелди болгаш бот-шүгүмчүлелди бүгү хемчег-биле хөгжүдерин тодаргайы-биле чугаалаан.

Испанияның коммунистиг партиязының чиңгине секретары эш **Долорес Ибаррурите** байыр чедирери-биле сөс бээрге, съезд ону диммиттиг адыш часкаашкыны-биле уткаан.

—Силерни дамчыштыр. Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының делегаттарын дамчыштыр совет улуска, маадыр улуска байыр чедирип тур мен. Бистиң улуг башкывыс болгаш баштынчывыс, совет улустуң болгаш бүгү делегейниң депшилгелиг күштериниң бүгү-ле улуг тиилелгелериниң организакчызы болгаш сорук киирикчизи эш Сталинга түрүктүг ханызындан үнүп турар хүндүткелди болгаш ынакшылды илередирин чөпшээреп көрүнер эштер деп эш Долорес Ибаррури бодунуң чугаазын эгелээн. Бүгү чуртталарның коммунистериниң идейлиг болгаш теориялыг кижизидилгезиниң херээнге Ленин—Сталинның партиязының канчаар-даа аажок улуг салыышкынының ужур-дузазын ол чугулалап айыткан.

Кубаның Улусчу-социалистиг (коммунистиг) партиязының Национал комитединиң Чиңгине секретары эш **Блас Рока** съездиге байыр чедирерге делегаттар ону изин-биле уткаан. Эш Блас Роканың байыр чедиргенинин соонда эртенги хурал доозулган.

Октябрь 10-нуң кежээки хуралы

Эш Хрущевтуң илектелин чугаалажыры кежээки хуралга үргүлчүлээн. Хуралды даргалаан эш **Куусинен** эш **Борисовка** (Якут АССР-ден) сөс берген.

Якутияның большевиктери партияның чаа Уставының төлевилелин боттарының хуралдарынга бүрүү-биле чүүлдүг деп көргенин чугаалавышаан, Уставтың төлевилелинге чамдык өскерилгелер болгаш немелделер дугайында саналдарын эш Борисов киирген.

Эш **Козлов** (Ленинградтан) бодунуң чугаазынга чаа Уставтың организакчы ролунуң дугайын чугаалавышаан, коммунистерниң хүлээлгелериниң дугайын, шүгүмчүлелди болгаш адаандан шүгүмчүлелди калбартырының дугайын Уставта чугаалап турар чүүлдериниң чугулазын айыткан.

Эш **Клименко** (Ворошиловградтан) партия дугайында ленинчи-сталинчы өөредигге үндезилетиннген эш Сталинның айтыышкынцарындан өскерткен Уставтың төлевилели тургустунган деп чугаалаан. Оон ыңай эш Клименко партияның XIX съездизинге документилерни Ворошиловградтың партия организацияларынга чугаалашкан чорук партияның иштики демократиязын быжыглаарынга шүгүмчүлел болгаш бот-шүгүмчүлелди калбартырынга, коммунистерниң политиктиг идепкейин улам бедии-биле көдүреринге улуг идиг болганын айыткан.

Эш **Якубов** (Азербайджан ССР-ден) өскерткен Уставтың төлевилелиниң канчаар-даа аажок улуг ужур-дузазын демдеглевишаан. Азербайджанның коммунистери боттарының хуралдарынга болгаш конференцияларынга элээн каш саналдарны киирген чугаалаан.

Партияның XVIII съездиниң соонда бистиң чуртувуска болган өскерилгелерни партияның өскерткен Уставының төлевилели илередип турар деп эш **Алимов** (Өзбек ССР-ден) чугаалаан. Өзбекстанның коммунистери өскерткен Уставтың төлевилелин кичээнгейлиг-биле өөренип көргеш, ол документини чаңгыс эп-сеткил-биле чүүлдүг деп санаан болгаш партияның аалдарын улам көдүреринче, ооң күжүн болгаш күчүзүн быжыглаарынче, коммунистиг тургузуушкунуң сорулгаларын шиитпирлээрде партияның улам-на дайынчы чоруун бедидеринче угланган саналдарны киирген дугайын эш Алимов чугаалаан.

Эш **Афонов** (Казах ССР-ден) бодунуң чугаазынга партияның мурнунда тургустунган чаа сорулгаларны өскерткен Уставтың төлевилелинде айтып турарын чугаалаан. Ол сорулгаларны күүседири бүгү организастыг ажылдың деңнелин улам бедидерин негеп турар деп чүвени ол чугаалавышаан, Казахстанның коммунистериниң төлевилелге киирип турар саналдары болза, партия кежигүннериниң идейлиг деңнелинің өзүп турарының дугайын херечилеп турар деп эйыткан.

Қыска чапсарның соонда 1951—1955 чылдарда ССРЭ-ниң хөгжүлдезиниң бешки беш чыл планының талазы-биле директиваларның төлевилелинге немелделерни көөр талазы-биле съездиниң соңгаан комиссиязының ажылының түңнелиниң дугайында эш **Сабуров** чүве чугаалаан.

1951—1955 чылдарда ССРЭ-ниң хөгжүлдезиниң бешки беш чыл планының талазы-биле партияның XIX съездиниң директиваларын съезд чаңгыс үн-биле бадылаан.

Эш Хрущевтуң илеткелиниң талазы-биле санал бээри үргүлчүлээн. Эш **Кириченко** (Украин ССР-ден) санал бээри-биле сөс алган. Украинаның партия организациязы партияның өскерткен Уставының төлевилелин чугаалашкаш чаңгыс эп-сеткил-биле чүүлдүг деп көргенин ол чугаалавышаан, партия, совет, ажыл-агый организацияларының ажылын коммунистер көөрде Уставтың төлевилелиниң негелделерин барымдалап турганын демдеглээн.

Кежээки хуралга даштыкы чурттарның чамдык коммунистиг партияларының төлээлекчилера байыр чедиргилээн.

Байыр чедиргеннер болза: Норвегияның коммунистиг партиязының даргазы эш **Эмиль Левлиен,** Индонезияның Компартиязының төлээлекчизи, Венесуэланың коммунистиг партиязының төлээлекчизи эш **Ф. Боланос.** Алжирниң компартиязының секретары **Ларби Бухали.**

Октябрь 11-ниң эртенги хуралы

Партияның XIX съездизи октябрь 11-де бодунуң ажылын үргүлчүлээн. Эртенги хурал эш **Шаяхметовтуң** даргалааны-биле ажытынган. ВКП(б)-ниң Уставынга өскерилге дугайында эш Хрущевтуң илеткелин чугаалажыры үргүлчүлээн.

Бир дугаарында эш **Жуковка** (Воронеж областан) сөс берген. Ол бодунуң чугаазынга партияның хүрээлениниң чаңгыс-эвин быжыглаар дугайында, коммунистерниң мурнакчы ролюн бедидер дугайында улуг сагыш салыышкынны көргүзүп турар саналдарны коммунистерниң кииргенин чугаалавышаан, областың партия организациязының ажылын демдеглээн.

Эш **Борков** (Саратовтан) улус чоннуң ортузунга партияның ат-аалдарының канчаар-даа аажок бединиң дугайын чугаалаан. Саратовтуң партия организациязының коммунистери партияның өскерткен Уставының төлевилелин чаңгыс эп-сеткил-биле чүүлдүг деп көрбүшаан, партияның кол сорулгаларын, коммунистерниң хүлээлгелерин болгаш эргелерин чугаалап турар партийжи документиниң ужур-дузазын ол айыткан. Уставтың төлевилелинге коммунистерниң киирген саналдарын болгаш немелделерин эш Борков көргүскен.

Эш **Кузнецовка** (Москвадан) сөс берген. Өскерткен Устав болза, партия тургузуушкунунуң улуг дуржулгазын түннеп турар болгаш партияның кол организастыг принциптерин тодарадып турар деп ол медеглээн.

Дайзыннарның агрессия хөделиишкининден Советтиг Төрээн чурттуң идепкейлиг камгалалын быжыглаар сорулгаларны Уставта кииргенинин улуг ужур-дузазын эш Кузнецов чугулалап айыткан.

Эш **Чепляков** (Сахалин областан) бодунуң чугаазынга Уставта киирип турар өскерилгелерниң канчаар-даа аажок улуг ужур-дузазын чугаалааш, коммунизмни тургузарының улуг сорулгаларын күүседиринге бистиң партиявыстың удуртукчу ролюн, коммунист бүрүзүнүң ролюн ол чугаалаан. Областың коммунистери бүгү совет улус-биле кады серемчилелин улам-на бедидип, чурттуң камгаланыр күжүн улам-на быжыглап, бодунуң мурнунда салдынган сорулгаларны чедишкиннинг күүседип шыдаарын эш Чепляков бодунуң чугаазының төнчүзүнге айыткан.

Эш **Багапов** (Башкир АССР-ден) бодунуң чугаазының эгезинге партияның ленинчи-сталинчы национал политиказының дугайын, Башкир АССР-ниң чижектери-биле ССРЭ-ниң хөй национал улустарының кайгамчыктыг чедишкиннерин көргүскен. Партияның чаа Уставы партия организацияларының болгаш партия кежигүнү бүрүзүнүң ролюн улам-на бедидер деп чүвени ол демдеглээн.

Партияның өскерткен Уставының төлевилели коммунистиг тургузуушкуннуң өзүп турар чаа сорулгаларын илередип турар деп эш **Румянцев** (Великие-Луки областан) чугаалаан.

XIX съездиге ВКП(б) ТК-ның документилерин чугаалашкан чорук партия организацияларының ажылынга улуг көдүрлүүшкүнү болдурганын эш Румянцев айытпышаан, партияның чаа Уставының төлевилелинің негелдезин барымдалааш, партия, совет, ажыл-агый ажылдакчыларының ажыл-чорудулгазында четпестерни коммунистернин шүгүмчүлеп турарын чугаалаан.

Ленинчи—сталинчы национал политиканың ачызы-биле бурят моол улустуң чедип алган улуг чедишкиннерин эш **Хахалов** (Бурят-Моол АССР-ден) демдеглевишаан, өскерткен Уставтың төлевилелин республиканың бүгү партия организацияларынга чугаалашкаш, чаңгыс эп-сеткил-биле чүүлдүг деп көргенин чугаалаан.

Эш **Пидтыченко** (Украин ССР-ден) партияның XIX съездизинге документилерни Украинаның найсылалының коммунистери болгаш ажылчы чоннары улуг көдүрлүүшкүн-биле уткаан дугайын чугаалаан.

Хуралды даргалаан эш Шаяхметов Американың Қатышкан Штаттарының коммунистиг партиязының национал комитединден съездиге байырлыг чагаа келген деп медеглээрге, съездиниң делегаттары шупту-зу туруп келгеш, диммиттиг, үр адыш часкаашкыны-биле уткаан. Американың коммунистиг партиязының төлээлери съездиде олурушпайн турар болгаш маңаа келир дугайында чөпшээрелди оларга америк чазак бербээн деп эш Шаяхметов үргүлчүлеп чугаалаан. Ол байырлыг чагааны эш Патоличев номчуурга үзүлбес, диммиттиг адыш часкаашкыны болуп турган.

Индирде Германияның социалистиг чаңгыс аай партиязының даргазы эш **Вильгельм Пик.** Съездиниң делегаттары болгаш аалчылары диммиттиг, үр адыш часкап турда, эш Вильгельм Пик немец улустуң мурнундан, Германияның социалистиг чаңгыс аай партиязының мурнундан акы-дуңманың изиг дайынчы байырын чедирген.

Уругвайның коммунистиг партиязының секретары эш **Арисменди,** Голландияның компартиязының ТК-зының чиңгине секретары эш **П. ле Гроот,** Швецияның коммунистиг партиязының төлээлекчизи эш **Хильдинга Хагберге** байыр чедирип чүве чугаалагылааннар. Оларның чугааларын съезд диммиттиг адыш часкаашкыннары-биле уткуп турган.

Октябрь 11-ниң кежээки хуралы

Кежээки хурал эш **Андриановтуң** даргалааны-биле ажытынган. Съезд эш Хрущевтуң илеткелин чугаалажыры-биле үргүлчүлээн. Бир дугаарында эш **Лебедевке** (Омскиден) сөс берген. Коммунистерниң күжүн бистиң чуртувустуң мурнунда салдыып турар чугула сорулгаларны чедишкиннинг шиитпирлээринче өскерткен Уставтың төлевилели угландырып турарын ол чугаалавышаан, ол төлевилелди Омск областың коммунистери чаңгыс эп-сеткил-биле чүүлдүг деп көргенин оон ыңай демдеглээн.

Шериг-Далай Флодунуң матростары, старшиналары, офицерлери болгаш адмиралдары бүгү совет улус-биле кады XIX съездини улуг политиктиг көдүрлүүшкүн-биле уткаан деп эш **Сахаров** (Ленинградтан) медеглээн.

Партияның өскерткен Уставының төлевилелин флоттуң коммунистери боттарының хуралдарынга чугаалашкан, ону чаңгыс эп-сеткил-биле чүүлдүг деп санаанын эш Сахаров демдеглевишаан, ол чаа Устав болза, бистиң партиявыстың организастыг болгаш идеологтуг ажылын чаа бедик чадаже көдүрер деп чугаалаан.

Латвияның бүгү партия организациялары партияның өскерткен Уставының төлевилелин чаңгыс эп-сеткил-биле уткаан деп эш **Каснаускайте** (Литва ССР-ден) чугаалаан.

Ленин—Сталинның улуг партиязының кежигүнү болурундан бедик алдар, кижи төрелгетенниң чырытқылыг келир үези дээш—коммунизм дээш күш-шыдалын харамнанмайн демисежириндан артык алдар бистерде чок деп ол чугаазын дооскан.

Партияның XIX съезлизинге документилер партияның болгаш совет улустуң мурнунга тодаргай сорулгаларны салып турар деп эш **Пховребашвили** (Грузин ССР-ден) бодунуң чугаазынга медеглээн.

Чаа Устав болза, партия организацияларының дайынчы аргазын, партияның хүрээлениниң чаңгыс эптиин болгаш организастыын, партияның политиказын боттандырар дээш демиселге коммунистерниң идепкейлиин улам-на бедидер деп ол чугаалаан.

Партияның XIX съездизинге Төп Комитеттиң документилерин Тюмень областың партия организациязы идепкейлии-биле чугаалашкан деп эш **Горячев** (Тюменьден) чугаалаан. Партия хуралдарынга өскерткен Уставтың төлевилелин чугаалажып турунда элээн хөй саналдар киргенин, кадрларны шилириниң болгаш кижизидериниң талазы-биле айтырыгларны чугулалап айтып турганын, өзүп турар аныяк ажылдакчыларны болгаш херээжен кадрларны кижизидип, удуртур ажылдарга дидими-биле депшидерин коммунистер саналдап турганын эш Горячев чугаалаан.

Оон дараазында эш **Ильичев** (Москвадан) санал берген. Чаа политиктиг сорулгалар ажылдың чаа организастыг формаларын негеп турар дугайын эш Ильичев чугаалавышаан, партия болгаш чогаадыкчы инициативазын қалбартырынга улуг рольду ойнаар хүлээлгелиг совет парлалганың ажылының талазы-биле айтырыгларны оон ыңай эш Ильичев тодаргайлап чугаалаан.

Эш **Лукьянов** (Ярославльден) бодунуң чугаазынга партияның XIX съездизи коммунизм тургузуушкунунуң моон ыңай оруктарын тодаргайлаар деп айыткан. Партия кежигүннериниң хүлээлгелериниң дугайында Уставтың чүүлдериниң онза ужур-дузазын эш Лукьянов айыткан болгаш коммунист бүрүзү социалистиг өнчүнү бүгү хемчег-биле камгалаар ужурлуг деп немелде киирерин саналдаан.

ВКП(б) Уставынга өскерилгелер дугайында эш Хрущевтуң илеткелиниң талазы-биле санал бээрин оон-биле соксаткан.

Эш Хрущев допчу харыы бээринден ойталаан.

Съезд эш Сусловтуң саналы-биле партияның өскерткен Уставының текстизинге чазалгалар болгаш немелделерни киирер комиссияны соңгаан.

Комиссияны соңгаан соонда даштыкының коммунистиг партияларының төлээлекчилери съездиге байыр чедиргилээн. Турциянның коммунистиг партиязының Төп Комитединиң төлээлекчизи эш **Билен,** Грециянның компартиязының Төп Комитединиң чиңгине секретары эш **Захариадис,** Триестиниң компартиязының Төп Комитединиң төлээлекчизи эш **Бонамо Томинец,** Данияның коммунистиг партиязының даргазы **Аскель Ларсен,** Иранның Улустуң партиязының Төп Комитединиң чиңгине секретары эш **Радманеш,** Сирияның болгаш Ливанның коммунистиг партиязының чиңгине секретары эш **Бахдаш** олар байыр чедирери-биле индирге улаштыр үнүп кээп турунда съездиниң делегаттары диммиттиг адыш часкап, оларның чугааларын улуг байырлаашкын-биле хүлээп ап турган.

Октябрь 13-түң эртенги хуралы

Партияның XIX съездизи октябрь 13-те бодунуң ажылын үргүлчүлээн.

Эртенги хурал эш **Ниязовтуң** даргалааны-биле ажытынган.

Санал киирери-биле эш **Л. М. Каганович**ге сөс бээрге, ону делегаттар үр адыш часкаашкыны-биле уткаан. Эш Каганович партияның Төп Комитединиң даасканы-биле партияның программазын эде чогаадыр дугайында саналды XIX съездиге көөрү-биле чугаалааш, партияның программазын эде чогаадыр дугайында резолюция төлевилелин киирген. Ол резолюцияның төлевилелинде партияның программазын эде чогаадырын боттандырар талазы-биле эш Сталинга даргалаткан комиссияны тургузарын киирип турар.

Эш **Андрианов** сөс алгаш, программаны эде чогаадыр айтырыг талазы-биле санал шүгүмчүлел кылбайн, эш Кагановичиниң киирген резолюциязының төлевилелин хүлээп алыр деп санал киирген. Эш Андриановтуң саналын съезд хүлээп алган.

Совет Эвилелиниң комунистиг партиязының программазын эде чогаадыр дугайында резолюцияны съезд чаңгыс үн-биле бадылаан.

Оон дараазында даштыкы чурттарның чамдык коммунистиг партияларының төлээлекчилери съездиге байыр чедирген. Германияның коммунистиг партиязының даргазы эш **Макс Рейман,** Исландияның социалистиг чаңгыс аай партиязының Төп Комитединиң секретары эш **В. Бьярнассон,** Австрияның коммунистиг партиязының даргазы эш **И. Копленик,** Израильдиң коммунистиг партиязының Төп Комитединиң чиңгине секретары эш **С. Микунис,** Люксембургтуң коммунистиг партиязының Төп Комитединиң чиңгине секретары эш **Д. Урбани,** Швейцарияның күш-ажыл партиязының чиңгине секретары эш **Э. Воог,** «Тито-Ранковичиниң бөлүүнүң фашистиг дарлалындан болгаш империалистиг албадалындан Югославияның улустарын хостаарының талазы-биле югослав патриоттарның эвилелиниң» төлээлекчизи эш **П. Попивода** оларның байыр чедирген чугааларын съезд улуг көдүрлүүшкүн-биле байырлап уткуп турган.

Мексиканың, Чилиниң, Пакистанның, Тайлантының, Цейлоннуң, Парагвайның, Эквадорнуң, Гватемалиниң, Пуэтро-Риконуң коммунистиг партияларының Төп Комитеттериндеп, Сан-Маринонуң компартиязының удуртур черинден, Чаа Зеландияның компартиязының национал комитединден келген байырларны съездиге номчуп дыңнаткылаан. Ол байырларны номчуп турда удаадараа үр адыш часкаашкыны болуп тургулаан.

Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының төөгүлүг XIX съездизинге, улуг совет улуска, бүгү делегейниң ажылчы чоннарының гениймлиг баштынчызы болгаш башкызы эш Сталинга даштыкы чурттарның коммунистери болгаш ажылчы чоннары изиг байырны чедирип турар. Бүгү улустарга болгаш делегейниң бүгү коммунистиг партияларынга XIX съездиниң канчаар-даа аажок улуг ужур-дузазын, Совет Эвилелиниң үлегери тайбың болгаш демократия дээш демиселче демократтыг болгаш патриоттуг күштерни сорук киирип турарын ол байырлалда илередип турар.

Октябрь 13-түң кежээки хуралы

Кежээки хурал эш **Патоличевтиң** даргалааны-биле ажытынган. Партияның өскерткен Уставының төлевилелинге саналдарны болгаш немелделерни көөр талазы-биле съездиниң соңгаан комиссиязының ажылының түңнелиниң дугайында медеглээни дыңнаан.

Партияның адын өскертир дугайында резолюцияны диммиттиг адыш часкаашкыны-биле чаңгыс үн-биле бадылаан. Съездиниң доктаатканы болза:

«Бүгү-эвилелдиң Коммунистиг (большевиктер) партиязын — ВКП(б)-ни амдан эгелээш —Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязы (КПСС) деп адаар».

ВКП(б)-ниң Уставынга өскерилгелер дугайында резолюцияны съезд чаңгыс үн-биле бадылап, Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының Уставын бадылаан. Залга катап диммиттиг, үр адыш часкаашкыны болуп турган.

Харыысалгалыг редактор **О. А. ТОЛГАР-ООЛ.**

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: Кызыл, Шевенкин кудумчузу, баазын 7. ТЕЛЕФОННАРЫ: Харыысалгалыг редакторнуң 3—62, харыысалгалыг редакторнуң орлакчызының, партийжи амыдыралы, культура амыдыралы болгаш уран-чүүл киллистериниң —3—88; харыысалгалыг секретарының 4—98; пропаганда болгаш агитация, көдээ ажыл-агый, үлегер болгаш транспорт, чагаа киллистериниң —3—68, иштики информация, бухгалтериянның—3—65.

Б01747

Облкүүскомнуң типографиязы.